

To bo Idrija / december 2022

TBI

Revija za prihodnost mesta

14 | Jožefov jašek, ponovno

34 | Intervju: Maruša Mlakar in Ana Kržišnik Blažica

40 | Odpiramo duri v dediščino

9 772232 670009

TBI / Revija za prihodnost mesta

Revija TBI ustvarjamo z veseljem, strastjo in predanostjo.
V upanju, da prikažemo tiste vsebine, za katere smo prepričani, da jih morate spoznati.

Glavni urednik
MATEVŽ STRAUS

Izvršni urednik
MATEVŽ ŠLABNIK

Oblikovanje
PETER LAHAJNAR

Naslovnica
ROBERT ZABUKOVEC

Lektura
SONJA BENČINA

Izdajatelj
DRUŠTVO IDRİJA 2020
Ulica IX. korpusa 17, Idrija
www.idrija2020.si

Koprodukcija
ZAVOD ID20
Ulica IX. korpusa 17, Idrija
www.id20.si

Soustvarjaj TBI
**ŽELITE SODELOVATI PRI NASTAJANJU
REVİJE ALI Z NAŠIMI BRALCI DELITI
VAŠE MNENJE?**

Društvo Idrija 2020 je bilo oblikovano z namenom razvoja mladinskega sektorja in politik v sferah, ki mnogokrat presegajo okvire mladinskih organizacij – strateškega razvoja lokalnih skupnosti, razvoja podjetništva, oživljanja dediščine in promocije novih ustvarjalnih rešitev, ki bi pripomogle k razvoju v mladim prijazno občino. S krepitvijo storitvenih dejavnosti na področju razvoja kulturne dediščine je društvo skupaj z aktivnimi člani ustanovilo Zavod ID20, zavod za inovacije v dediščini, medtem ko je primarno usmerjeno v neformalno izobraževanje, mladinske politike in povezovanje akterjev. Društvo deluje v strojnici jaška Inzaghi v Idriji.

Zavod ID20, zavod za inovacije v dediščini je zasebni zavod, primarno poslanstvo katerega je razvoj kulturne dediščine z inovativnimi pristopi, ki varstvo dediščine nadgrajujejo s principi iz sveta (socialnega) podjetništva, marketinga in arhitekture. Ustanovitelji zavoda so Društvo Idrija 2020 in multidisciplinarna skupina aktivnih posameznikov. Zavod deluje v strojnici jaška Inzaghi v Idriji, v idealnih pogojih za nadaljnji razvoj na poslovnem, storitvenem in kreativnem področju.

Na voljo smo vam na:
zivjo@idrija2020.si ali info@id20.si

Naklada
400

Tisk
DEMAGO
Datum natisa: 22. 12. 2022

Vse pravice pridržane.

ISSN: 2232-6707

Sedmo številko TBI smo ustvarili

Nataša Balant, Gorazd Božič, Tilen Božič, Maruša Sara Carli, Marko Čuk, Iztok Hvala, Jernej Humar, Jana Jocič, Drejc Kokošar, Ana Kržišnik Blažica, Peter Lahajnar, Dejan Levpušček, Urška Lukovnjak, Katja Martinčič, Nejc Menard, Maruša Mlakar, Žiga Pavlovič, Neža Pavšič, Primož Pavšič, Kristijan Robič, Jakob Rožič, Natalie Rupnik, Gregor Salobir, Jan Sedej, Matevž Straus, Matevž Šlabnik, Nava Vardjan, Robert Zabukovec in Maruša Zorec.

IZID SO OMOGOČILI:

ID20 / zavod za inovacije v dediščini

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA JAVNO UPRAVO

PRAZNIK IDRIJSKIH ŽLIKROFOV

📅 19. avgust 2023 📍 Park Mejca, Idrija

30+ odličnih jedi in 10+ kulinarčnih ponudnikov
Regionalna vina in piva

Popoldanska glasbena spremljava • Tržnica izdelkov Idrija izbrano
Tekmovanje v kuhanju divjačinske bakalce Jagerchef
Program za najmlajše • Vodeni ogledi UNESCO svetovne dediščine

www.idrijski-zlikrofi.si

Avtor:
Matevž Straus

10 let

Letos mineva deset let od izida prve številke revije TBI, takrat še v koprodukciji Kluba idrijskih študentov in novoustanovljenega Društva Idrija 2020. Z željo, da bo »odraz živahne, nemonotone, ustvarjalne, ambiciozne in razvojno naravnane Idrije«.

V Klubu idrijskih študentov, ki ga je vodila Sabina Carli, in v Društvu Idrija 2020 smo takrat namreč ugotavljali, da je – čeprav sta organizaciji izvajali mnoge kulturne, socialne, športne in razvojne aktivnosti – pogosto veljalo prepričanje, da »študenti niso resni« ter da »so edini interesi mladih zabava in droge«. Revija TBI naj bi bila kanal, da dokažemo nasprotno.

Prva številka je s kakovostnimi vsebinami, ki so jih prispevali predvsem mladi iz lokalnega okolja, novimi temami, ki niso bile nikoli nagovorjene, oblikovno dovršenostjo (oblikoval jo je oblikovalec Blaž Jakelj) in fotografsko opremo (glavni fotograf je bil arhitekt Iztok Hvala) postala tiskan izdelek, ki ga po branju ne zavrže, temveč shraniš.

V šestih številkah (v rokah držite sedmo) smo imeli čast spregovoriti z Idrijčani, ki so v letih zatem dosegli slavo (Jan Tratnik, Davorin Lenko ...), s svojimi udeleževanji pomembno sooblikovali našo občino (Neža Pavšič, Metka Pavšič) in imajo že kar legendarni status (zadnji pravi boem Tomaž Kosmač – Kozmo, računalniški kralj Sergej Hvala – Sneti, strokovnjak za žlikrofe Boštjan Novak). Govorili smo z Neidrijčani, ki so Idrijo sprejeli za svojo, in Idrijčani, ki so v želji po razvoju odšli. In brali tiste, ki so že deset let pred nami vedeli, kaj Idriji manjka (Robert Jereb, Viktorija Gorjup).

Spremljali smo razvoj mladinskih in kulturnih prostorov v mestu (mladinski center, Swenak, filmsko gledališče, Bumber, Inzaghi, Giser, Balinplac, ...), neutrudno od prve številke naprej opozarjali na potrebo po stanovanjskem programu ter spremljali rast Čipkarije iz 2- v 10-dnevni festival (in nazaj). Izvedli smo vrsto fotografskih podvigov, ki rezultirajo v odličnih fotografijah – fotografiranje slacklinea čez Idrijco (iz kanuja), kolesarja na vožnji v Belo (iz avtomobilskega prtlačnika), plezalca v neobnovljeni topilnici, kanuista na deroci reki (z mostu).

Revija TBI je prejemnica dveh nagrad POMP, mednarodnih nagrad za posebne dosežke na področju vsebinskega marketinga.

Avtor:
Matevž Straus

Fotografije:
Jan Sedej
Arhiv Zavoda ID20

BOGOSKRUNSTVO!

KAJ POČNETE? HEKATE DEDIŠČINO? VLAMLJATE, VDIRATE V SVET PRAVIL IN STABILNOSTI, PODIRATE OSNOVNE PRINCIPE, VPELJUJETE NOVE NAČINE? PA TO JE BOGOSKRUNSTVO!

Svet kulturne dediščine poleg izjemnih zgodb, univerzalnih vrednot, neprecenljivih predmetov, unikatnih praks in ritualov ter razgledanih, empatičnih in entuziastičnih posameznikov in posameznic skriva tudi številne težave, izzive, nelogičnosti, zaplete in krivice. Je domala rigiden sistem s pravili in konvencijami, ki so se oblikovale v minulih desetletjih – v časih in razmerah, ki so drugačni od današnjih. V času generacije Z, globalnih pandemij, digitalizacije in globalizacije je zato sektor kulturne dediščine podvržen tenzijam, na katere se mora odzvati z novimi, drugačnimi rešitvami.

tistimi, ki izzive pripravljajo, torej muzealci, dediščinskimi strokovnjaki, lokalnimi odločevalci in drugimi javnimi delavci.

Ustvarjalni tempo

Običajna izvedba HeritageHacka v organizaciji ID20 se prične z uvodnimi pozdravi, predstavitvijo programa, ekipe in točkovnika ter podrobnejšo obrazložitvijo izziva. Slednjemu sledi pogovor, debata ali okrogla miza o tematiki izzivov, ki odpira vprašanja, kaže možne smeri, predvsem pa udeležencem da vpogled v razmišljanja

A kako do teh rešitev? V družboslovju večkrat govorimo o organizacijski osteoporozi, stanju, ko uveljavljeni sistemi postanejo preveč statični in niso sposobni doumeti niti lastnih težav, kaj šele najti rešitve zanje. To vodi v negativno spiralo, iz katere se je brez zunanje intervencije skorajda nemogoče izvit.

Ko mladi tekmujejo z idejami

Zato smo leta 2020 prvič, v naslednjih letih pa ponovno organizirali HeritageHack – hackathon na temo kulturne dediščine. Gre za večdnevni dogodek – traja od petka do nedelje –, na katerem mladi različnih profilov, interesov in znanj v skupinah iščejo rešitve na dane izzive. Ker gre za tekmovanje, se z izzivi prvič detajlno seznanijo šele v petek, do nedelje pa že morajo oblikovati in nazadnje predstaviti žiriji »idejo, ki pije vodo«. Torej idejo, ki rešuje izziv in ustreza zahtevnim kriterijem strokovne žirije.

Kratek čas, zanimivi, a zahtevni izzivi, interdisciplinarnost, izkušeni mentorji, sproščeno vzdušje, stroga komisija in možnost bogate nagrade (tudi 1.500 €!) so recept za konec tedna, ki predrami kreativne sive celice – ne le med udeleženci, temveč tudi med

strokovnjakov in globalne trende. Od tu naprej morajo namreč nadaljevati sami. V naslednjem dnevu morajo samostojno v skupinah oblikovati ideje in rešitve, ki kar se da dobro odgovarjajo na izziv in zahteve točkovnika. Pri slednjem imajo – omejeno in vse skupine v isti meri – pomoč usposobljenih mentorjev in izživodajalcev. Drugi dan se zaključijo z napotki za pripravo prezentacij, saj naslednji dan sledijo nastopi pred komisijo. V le treh minutah morajo skupine svojo idejo (problem, rešitev, ekipo, načrt) predstaviti celovito, razumljivo in všečno. Tričlanska komisija predstavitev ocenjuje in na koncu razglasi zmagovalca ter drugo in tretjevrščno ekipo, ki prejmejo finančne in materialne nagrade.

Ko udari »ustavitev javnega življenja«

In tako kot se z izzivi soočajo kulturna dediščina in udeleženci, smo se z izzivom soočili tudi organizatorji – prvi HeritageHack je bil namreč načrtovan in promoviran, z več kot 60 prijavljenimi, ki bi napolnili idrijski hostel, domala pripravljen za izvedbo 13. marca 2020. A večer pred tem je bila v Sloveniji razglašena epidemija, na petek, ko bi morali pričeti z dogodkom, pa je nova vlada ustanovila krizni štab in sporočila, da se javno življenje v Sloveniji ustavlja za vsaj 14 dni. Dogodek smo zato sprva dali na čakanje, ga preložili na nedoločen datum.

Ker pa se je 14 dni razvleklo, smo potrebovali drugačno rešitev. Zato smo kot eni prvih v regiji organizirali in izvedli hibridni dogodek in v času prvega vala, ko so veljale najstrožje omejitve, izpeljali vrhunski in tehnično brezhiben dogodek. V prostorih strojnice jaška Inzaghi je bil vzpostavljen studio, iz katerega smo organizatorji, mentorji, žirija in izživodajalci »oddajali« program, medtem ko je več kot 40 udeležencev sodelovalo iz svojih domov. Čeprav je obstajala bojazen, da se bodo s spletnim načinom izgubile interakcija, družabnost in spontanost, se to ni zgodilo. Darilca dobrodošlice, ki so jih tekmovalci prejeli po pošti dan pred dogodkom, so bila prijetno presenečenje. Glasbeni program je vnesel dobro energijo v domove po celi Sloveniji. Da družabnost res ni umanjala, govori primer, da so se nekateri člani skupine, ki se pred prijavo na dogodek niso poznali, nato dobili skupaj in preživeli konec tedna pri eni izmed udeleženk – ter postali prijatelji.

Naslednji dve izvedbi sta ohranili hibriden format, ki se je izkazal za dober način

angažiranja mladih iz cele Slovenije (v tretjem letu tudi iz tujine) in posredovanja kulturne dediščine izven lokalnih okolij. V treh letih je tako aktivno sodelovalo skoraj 100 mladih, prvo leto 45 tekmovalcev v 15 ekipah, drugo 23 tekmovalcev v 6 ekipah in tretje 20 tekmovalcev v 8 ekipah.

Ideje za drugačno družbo

In učinki? Razdelimo jih lahko na tri nivoje – prvi je seveda na ravni projektnih idej. Te žal le v manjšem delu pridejo do realizacije, saj spontane ekipe po intenzivnem tednu z delom ne nadaljujejo in se vrnejo k siceršnjim obveznostim. Drugi pomemben učinek so razmisleki, ki jih dogodek prinese našim partnerjem – muzejem in turističnim organizacijam. Mnoštvo in raznolikost idej, ki jih popolni neznanci generirajo v kratkem času, sta namreč res navdihujoča. Tretji učinek je dolgoročen – širimo zavedanje, da je tudi v svetu kulturne dediščine izjemen potencial. Ne le za nove ideje, temveč za nove poslovne rešitve, ki so finančno vzdržne, presegajo delitve med ohranjanjem in razvojem, imajo izjemne socialne učinke ter so lahko odgovor na podnebno krizo. In več, kot bo mladih, ki bodo razmišljali o teh potencialih in idejah, lažje in hitreje bomo v praksi dosegli ta prehod.

KAJ OCENJUJE ŽIRIJA?

Pred žirijo je zahtevna naloga, saj predloge ocenjuje po več kriterijih – kakovosti in primernosti interpretacije kulturne dediščine, poslovnega modela in finančne vzdržnosti, vključevanja ranljivih skupin in mladih, sposobnosti ekipe, da idejo uresniči, inovativnosti in prebojnosti ... Žirijo predvsem zanima, ali predlogi dejansko odgovarjajo na dane izzive. V vseh letih so končne razlike med najboljšimi ekipami izredno majhne in zahtevajo poglobljen pogovor in argumentacijo, ki odloči o zmagovalcu.

Od kje sploh hackathon?

Hackathon je skovanka angleških besed »hack« in »marathon« in je prvotno označevala večdnevni dogodek, na katerem so programerji, grafični oblikovalci, vodje projektov in strokovnjaki intenzivno sodelovali na skupnih programerskih izzivih. Tovrsten tip dogodkov se je iz programerskega sveta hitro razširil v druge sektorje, sprva v podjetništvo, kasneje pa tudi drugam – vedno pa ohranil format, v katerem raznolika skupina ljudi v kratkem času intenzivno dela na skupni rešitvi podanega izziva.

HeritageHack v organizaciji ID20 je bil leta 2020 globalno eden prvih dogodkov, ki je hackathon vpeljal v svet kulturne dediščine in ohranil tekmovalni pridih. Danes obstaja vrsta tovrstnih dogodkov, ki se sicer razlikujejo po formatu, dolžini, tekmovalnosti in intenziteti.

KOMPLEKSNA VPRAŠANJA, KI POTREBUJEJO »HACK«

Vsak HeritageHack postreže z novo tematiko, z novim področjem, ki potrebuje kompleksno rešitev. Pri snovanju izzivov se namreč zavedamo, da lahko na res kompleksna vprašanja tega sveta odgovorijo le interdisciplinarnе ekipe, ki so sposobne presegati obstoječa razmerja in poiskati špranjo, skozi katero lahko posije svetloba. Spodaj predstavljamo te izzive.

2020: KULTURNA DEDIŠČINA MALO DRUGAČE

Številne dediščinske institucije upravljajo z obsežnejšimi površinami dediščinskih objektov. Preureditev prostorov v muzejske razstavne prostore je ena izmed najbolj pogostih odločitev, saj je eden izmed osnovnih namenov dediščinskih institucij tudi prezentacija dediščine – v obliki razstav, in situ postavitev, oglednih depojev ... A tovrstna namembnost s prihodkovnega vidika ni vedno najboljša, saj je običajno zaslužek na m² nižji od drugih namembnosti (trgovine, kavarne, hoteli ...). Ključ je pogosto v ravnovesju med razstavnimi in spremljevalnimi površinami. A kakšne naj bodo te vsebine? S kakšnimi vsebinami napolniti dediščinske prostore in zagotoviti vzdržno finančno konstrukcijo?

COVID-19 je močno posegel v načrte organizatorjev javnih, tudi dediščinskih dogodkov. Ti so vse od svojih začetkov temeljili na principu festivalov: na večjem številu obiskovalcev, raznovrstnem in časovno omejenem programu, bogati spremljevalni ponudbi ter druženju in tesnih fizičnih stikih. Kako smiselno kombinirati fizične in digitalne izkušnje? Kako spremeniti izvajanje dogodkov, da bodo še vedno zanimivi, priljubljeni in finančno vzdržni?

Izziv 1: Nove vsebine za dediščinske prostore

S kakšnimi vsebinami napolniti dediščinske prostore in zagotoviti vzdržno finančno konstrukcijo? Lahko nove vsebine ustvarijo nove vire prihodkov in hkrati prezentirajo dediščino? Je v novih globalnih trendih moč najti povsem nove programe z novimi viri prihodkov ter tako presekat razkorak med muzejskimi in komercialnimi aktivnostmi? Rešitve so morale odgovarjati na temo izziva – na enem ali več od izbranih objektov (grad Gewerkenegg, Topilnica Hg, rudarska hiša Giser).

Izziv 2: Dediščinski dogodki v času omejenih fizičnih stikov

Kako naj v času COVID-19 organizatorji pristopijo k organizaciji dediščinskih dogodkov? So te razmere priložnost za premislek o drugačnem konceptu dogodkov in vpeljavo novih virov prihodkov ter privabljanje novih ciljnih skupin? Kako smiselno kombinirati fizične in digitalne izkušnje? Kako spremeniti izvajanje dogodkov, da bodo še vedno zanimivi, priljubljeni in finančno vzdržni? Rešitve so morale odgovarjati na temo izziva – na enem ali več od izbranih dogodkov (Festival idrijskih čipke, Laufarija, Praznik idrijskih žlikrofov).

2021: PERIFERIJA VABI!

Prihodnost podeželja ne more biti vezana samo na en sektor – kmetijstvo. Zato je pomembno, da pri razvoju sodelujeta tako inženir kot umetnik, tako družboslovec kot zdravnik, tako kmet kot znanstvenik. Tudi podeželje doživlja digitalizacijo, ki že korenito spreminja ustaljeno razmišljanje in omogoča vključevanje v globalno družbo, hkrati pa mnogo kmetij ostaja opuščeni, brez prebivalcev. Kako tem dati novo vsebino? Kako na podeželje privabiti ljudi, ki zdaj tam ne vidijo svoje prihodnosti?

Izziv: Periferija vabi!

Iskali smo vizionarske ideje, ki bi slovensko podeželje in manjša mesta popeljale v prihodnost. Slovensko podeželje, ki ga sestavljajo številna manjša mesta z monotonimi (v industrijo usmerjenimi) delovnimi mesti in idilične (vendar zapuščene) vasi, potrebuje sveže ideje, ki bodo presegle obstoječe rešitve. Iskali smo ideje, ki so najboljše prepletale smernice Novega evropskega Bauhausa, ki je novo ogrodje za prihodnost Evrope, in gradile na povezovanju različnih sektorjev – tehnologije in znanosti na eni strani ter umetnosti in kulture na drugi.

2022: IZZIVI KOROŠKE!

Novodobna generacija Z, ki odrašča z digitalnimi orodji, ko se je dobršen del »umazane« industrije že prestrukturiral ali preselil v tretji svet, ne pozna prostorov železarstva in rudarstva – ti so ji tuji, nenavadni in zato morda zanimivi. Predstavljajo ostanke časov, ki jih (vsaj v zahodnem svetu) ni več veliko. Kako inovacije, pomen in vrednote železarstva in rudarstva, ki sta omogočila »svet, kot ga poznamo danes« (od infrastrukture do mest) posredovati mladim 21. stoletja, ki s klikli, ne s fizično močjo preoblikujejo in oblikujejo svet in medčloveške odnose?

Izziv 1: Nov program v Štauhariji za generacijo Z

Koroški pokrajinski muzej je iskal dodelane ideje, ki bodo v neobnovljeni del Štauharije vnesle nove atraktivne programe. Tu se niso zamejevali le na muzejske prezentacije, temveč so želeli prostor celostno izkoristiti in odpreti za javnost ter tako zgodbo o jeklarski preteklosti, sedanjosti in prihodnosti skozi vse čute interpretirati mladim (generacija Z: rojeni med 1995 in 2010). Iskali so nekonvencionalne ideje, ki upoštevajo značilnosti generacije Z, a hkrati tematike ne banalizirajo. Ideje naj bi bile primerne za implementacijo v okviru Koroškega pokrajinskega muzeja ali z zunanjimi partnerji, pri čemer je ključen jasen poslovni model.

Izziv 2: Inovativna digitalna promocija za generacijo Z

Turistični rudnik Podzemlje Pece in Koroški pokrajinski muzej sta iskala ideje v digitalnem svetu, ki bodo promovirale obstoječo ali dopolnjeno turistično ponudbo ter prek digitalnih kanalov v Mežiško dolino vabile generacijo Z. Zanimale so jih premišljene in dodelane ideje na spletu, ki so predvsem promocijske narave, pri čemer sprememba ali dodelava ponudbe, da bo primerna generaciji Z in skladna z obljubami v promocijski kampanji, ni bila ovira. Promocijske aktivnosti naj bi bile finančno skromne, a zato toliko bolj inovativne in prebojne.

HeritageHack 2020 je bil izveden s finančno podporo Sveta Evrope in Evropske komisije po prejemu nagrade Dnevov evropske kulturne dediščine 2019.

HeritageHack 2021 je bil aktivnost projekta YOUIND, Mladi v industrijskih regijah – Krepitev institucionalnih zmogljivosti za preprečevanje izseljevanja mladih iz industrijskih mest, ki je sofinanciran v okviru programa sodelovanja Interreg V-A Slovenija-Avstrija iz Evropskega sklada za regionalni razvoj. Razprava Vloga kulturne dediščine pri oživljanju in ohranjanju podeželja je potekala v okviru Erasmus+ projekta Under the Loupe: Rural Youth Work!

HeritageHack 2022 je bil del partnerske mreže Platforme Center za kreativnost in izveden v sodelovanju s Centrom za kreativnost pri Muzeju za arhitekturo in oblikovanje. Projekt sta sofinancirali Evropska unija iz Evropskega sklada za regionalni razvoj in Republika Slovenija.

PREGLED ZMAGOVALNIH REŠITEV

HAUNTED IRONWORKS

2022, izziv: Štauharija, 1. mesto

Ekipe predlaga rešitev, ki nagovarja generacijo Z, išče dogajanje, estetsko privlačne lokacije in izjemne zgodbe – nekaj, česar mladi v železarski dediščini (še) ne vidijo. Predlagajo sobo pobega s strašljivo tematiko v nekdanji železarni, v kateri obiskovalci spoznavajo proces železarstva preko interaktivnih nalog. Predlog vključuje kopico doživetij, ki z uporabo svetlobe, teme, ambientalnih zvokov in avdiovizualnih učinkov Štauharijo spreminjajo v prostor, ki privlači generacijo Z.

Člani ekipe: Nina Mrzelj, Pavlin Poličar, Tina Avbelj

HERITAGEBOX

2021, izziv: Periferija vabil, 1. mesto

Ekipe prostorske sekcije Kluba škojeloških študentov je rešitev HeritageBox zasnovala na principu modularne in enostavno sestavljive lesene enote, ki bi jo lahko uporabniki na enostaven način umestili v objekt stavbne dediščine. Tako bi se izognili dodatnim stroškom prenove starejših hiš in pripomogli k razširitvi dostopnejšega modela bivanja, ki bi ga zaradi cenovne ugodnosti lahko koristili tudi mladi. Obenem bi v obstoječem stanovanjskem fondu, ki do danes ostaja neizrabljen, ustvarili nove bivanjske in programske priložnosti, ki bi spodbudile močnejšo povezanost skupnosti na temelju dediščine in v istem zamahu omogočile mladim, da na podeželju tudi ostanejo.

Člani ekipe: Vanesa Tomažič, Žan Križnar, Manja Platovšek, Iva Lukan

GRAJSKI POSEBNEŽ, POLN SKRIVNOSTI

2020, izziv: Nove vsebine za dediščinske prostore, 1. mesto

Ekipe je reševala izziv, kako oživiti grad Gewerkenegg z novimi, drugačnimi vsebinami. Rešitev gradi na razmisleku, da muzej v gradu predstavlja življenje mesta, ne graščakov – zato predlagajo vrsto doživetij v 2. nadstropju pod nazivom »postani knap za en dan«. Obiskovalci bi v vlogah upravitelja rudnika, služabnika, rudniškega kurirja in nadzornika prvoosebno doživeli zgodovinske momente, ki so oblikovali mesto. Žirija je ocenila, da je ideja izmed vseh predstavljenih poslovno najbolj vzdržna in primerno prilagojena ranljivim skupinam ter da v zadostni meri skrbi za ohranjanje vrednot kulturne dediščine.

Člani ekipe: Petra Peternel, Saša Nemeč, Jure Hafnar

STRAN OD EKRA NOV V SMERI JEKLA!

2022, izziv: Štauharija, 2. mesto

Rešitev skupina utemeljuje na tezi, da potrebujemo več fizičnih, analognih izkušenj. Zato predlaga oblikovanje doživljajskega parka Štauharija – nekakšne pomanjšane železarne, v kateri lahko obiskovalci preizkusijo vse procese izdelave jekla in spoznajo tekoče in žareče jeklo ter nazadnje sami izdelajo svojo jekleno medaljo.

Člani ekipe: Štefan Šumah, Tilen Šumah, Andrej Mesner, Sandra Janžekovič

MLINARSKA DEDIŠČINA

2021, izziv: Periferija vabil, 2. mesto

Ekipe Castra iz Zavoda BETA – Inštituta za razvoj družbe je rešitev Mlinarska dediščina prepoznala v arhitekturni in vsebinski revitalizaciji mlinarske dediščine na Ajdovskem skozi osnovanje raznolikih programov v obnovljeni Rustjevi hiši, vzpostavitvi tematskih kolesarskih poti z modernimi informacijskimi točkami ob mlinih v Ajdovščini in obnovi Dolnjega mlina na Ustju v Ajdovščini.

Člani ekipe: Valerija Jevšnik, Polona Ipavec, Tina Lisjak

IDRIJA SE MISLI VSEPOVSOD

2020, izziv: Nove vsebine za dediščinske prostore, 2. mesto

Članici ekipe predlagata neobičajen pristop k prenovi rudarske hiše Giser in odgovarjata na vprašanje, kako priti do sredstev za prenavo – namesto konvencionalne prenove »vse naenkrat« predlagata prenavo po korakih, kjer vsak korak predstavlja odskočno desko za naslednjo serijo posegov v hišo. Tako predlagata, da hiša postane učni prostor in poligon – za mednarodni študentski arhitekturni natečaj, mednarodno poletno šolo, namestitvev za digitalne nomade ... Vsaka od aktivnosti postopno prispeva k obnovi, hiša pa nazadnje postane domovanje za mlado družino.

Člani ekipe: Nina Savič, Danica Sretenovič

(TUDI) TO JE KOROŠKA

2022, izziv: Promocija Koroške, 3. mesto

Ideja gradi na kontrastih Koroške – idiličnih naravnih podobah na eni strani in umazanih delavcih v industriji jekla na drugi – ter slednje predstavlja kot razlikovalno prednost destinacije, kar komunicira preko socialnih omrežij. Drugi del ideje vsebuje postavitev več zaslonov v Štauhariji, na katerih grof Thurn in Gregor Klančnik predstavljata razstavljene stroje.

Članica ekipe: Marina Kerčmar

NAŠA BARKA

2021, izziv: Periferija vabil, 3. mesto

Ekipe Formaviva je idejo Naša barka prilagodila območju Brkinov, ki ga razume kot prostor z neizkoriščenim potencialom kulturne dediščine, saj kljub vpisu na državni seznam dediščine ta v javnosti skorajda ni poznana. Rešitev vidi v ustanovitvi skupnostnega prostora Naša barka v objektu stare Brkinske domačije (»Brkinke«), ki bi predstavljala identiteto območja, obenem pa služila kot prostor spodbujanja razvoja in napredka v gospodarski in turistični dejavnosti. Podpora bi nudila tudi mladim prebivalcem, ki bi si želeli razvijati svoje podjetniške sposobnosti in se izobraziti na področju predstavljanja lokalnih znamenitosti, podjetništva in dediščine.

Člani ekipe: Lana Nastja Anžur, Lara Godnjavec, Nuša Hudoklin

INTERAKTIVNO DOŽIVETJE EN KNAP

2020, izziv: Nove vsebine za dediščinske prostore, 3. mesto

Rešitev se sooča z izzivom, kako dediščino predstaviti generaciji mladih, ki muzejske in dediščinske predstavitve označuje kot dolgočasne in monotone. Predlaga oblikovanje doživljajske rudarske hiše, v kateri se obiskovalci premikajo iz prostora v prostor, v njih pa doživljajo prizore iz idrijske rudarske zgodovine. Zgodovine tako ne spoznavajo skozi predstavitve vodnika, temveč skozi prvoosebna doživetja, ki vključujejo izdelavo idrijskih žlikrofov in degustacijo lokalnih dobrot.

Člani ekipe: Jan Korošec, Jernej Černelč, Viktorija Durkovič, Tjan Kapitler, Katarina Arzenšek

JOŽEF OV JAŠEK, *ponovno*

Avtorji:
Katja Martinčič, Primož Pavšič,
Matevž Straus

Vizualizacije:
Arrea arhitektura

Fotografija:
Marko Čuk

Jožefov jašek, jašek Delo oz. Kajzer v Idriji simbolizira potencial, ki ga industrijska dediščina predstavlja za nov razvoj. Po letih predlogov in razmišljanj, kakšen naj bo ta razvoj, se zdaj končno rišejo obrisi nove podobe.

Sodobna zgodba o Jožefovem jašku se začne v letu 2012. Takrat je Občina Idrija celotno območje odkupila od Rudnika živega srebra Idrija – v likvidaciji z namenom usmerjanja programskega razvoja objektov in območja na celosten način. Cilj nakupa sta bili ohranitev celovitosti spomenika industrijske dediščine in postopna preureditev prostorov rudnika v prostore za javnost. Kmalu po odkupu je bila oblikovana prva strokovna skupina za revitalizacijo območja, ki se je osredotočila na pripravo geoloških načrtov, konservatorskega

načrta, arhitekturnih posnetkov, popisov nepremične dediščine ... Številna dobra izhodišča, ki jih je strokovna skupina začrtala, so kasneje zaradi časovnih, kadrovskih in finančnih omejitev ostala zgolj na papirju, fazi raziskovanja in izdelovanja strokovnih podlag pa je sledilo dolgo obdobje stagnacije. Nekateri predvideni programi so do leta 2017 že našli prostore drugje, prvotna vizija pa je tako postala neuresničljiva. V vmesnem času se je na območju izvajalo le osnovno vzdrževanje, še danes pa lahko spremljamo vlome, občasne kraje in vandalizem, ki kvarno vplivajo na že tako slabo stanje spomenika.

Kljub vsemu Jožefov jašek ni izgubil svojega šarma in kreativnega naboja – tudi v času, ko se uradno ni dogajalo nič, so se na temo prenove pisale diplomske naloge, izvajale urbanistične delavnice (npr. TBI) in odvijali različni, večji in manjši javni dogodki (razstave, Čipkarija 2015 in 2016, koncert Godbenega društva rudarjev Idrija). Čeprav je bil prostor neurejen in brez primerne infrastrukture, se je vedno znova izkazal za odlično prireditveno lokacijo – tako zaradi svoje lege kot zaradi izjemnega rudniškega ambienta, ki obiskovalce vedno znova očara. Kljub temu je med letoma 2018 in 2022 rudniško kompozicijo skazil neprimeren objekt – skladišče posipnih materialov, ki je z lokacije izrinil še zadnje kulturne dogodke in tako dodatno pripomogel k razvrednotenju kulturne dediščine in degradaciji območja.

PONOVEN ZAGON OŽIVLJANJA

Jožefov jašek je ob svojem nastanku in v dolgih letih obratovanja močno vplival na oblikovanje in razvoj mesta, skupnosti in posameznikov. Arhitektura impresivnih industrijskih objektov in njihova vsebina predstavljata skupen spomin prebivalcev Idrije. V želji, da ta spomin ne utone v pozabo, in z upanjem, da bo sodobna zgodovina »zgodba s srečnim koncem«, so bile v preteklih dveh letih (2020–2022) ponovno začrtane konkretne smernice za fizično in programsko obnovo območja.

Občina Idrija je v začetku leta 2020 ustanovila delovno skupino, ki je skozi dvoletni proces raziskovanja, načrtovanja in predvsem sodelovanja pripravila vizijo za ponovno oživitev območja Jožefovega jaška, danes pogosto poimenovanega tudi Kajzer. Iz preteklih izkušenj smo se naučili predvsem, da so megalomanske poteze finančno, kadrovsko in organizacijsko neizvedljive ter da je snovanje programov brez podpore lokalne skupnosti nesmiselno.

Leta 2020 se je tako postopno začela sestavljati nova programska shema, ki temelji na predhodno zbranih podatkih in strokovnih podlagah (konservatorski načrt) ter pogovorih, opravljenih z lokalnimi deležniki (društva, zavodi, zainteresirani posamezniki) in Zavodom za varstvo kulturne dediščine Slovenije (ZVKDS). Osnovni razmislek načrta za revitalizacijo temelji na zavedanju, da je bil Jožefov jašek od svojega odprtja dalje vedno prostor dela in ustvarjanja. Tudi prihodnja raba bi slednje morala spoštovati – a za razliko od fizičnega dela v primarnem sektorju industrijske družbe bi pri prihodnji rabi šlo za ustvarjalno in intelektualno delo v kvartarnem sektorju postindustrijske družbe. Jožefov jašek namenjamo rudarjenju 21. stoletja – kreativnim in kulturnim industrijam.

Kreativne in kulturne industrije uspevajo ob koncentraciji – večja kot je, več koristi imajo udeleženi ustvarjalci. Cilj je ustvariti pogoje za razvoj kulturnih in kreativnih industrij, najsi gre za delavnice umetnostne obrti in rokodelstva, studije za umetniško-raziskovalne projekte, glasbene in druge dogodke, vadbene prostore glasbenih skupin, restavratsko-konservatorske delavnice, izobraževalne programe, mednarodne projekte in gostovanja, razstavne depoje ... ob spremljavi gostinske ponudbe in nastanitve ter drugih servisnih programov. Da bi območje pritegnilo obiskovalce ter bilo obiskano preko celotnega dne in v vseh sezonah, mora ponujati raznolik program, ki nagovarja različne družbene, interesne in starostne skupine.

Nove programske vsebine so načrtovane v kontekstu prilagajanja potrebam celotnega mesta Idrija oz. občine in vpeljevanju strategije za prihodnji razvoj. Jožefov jašek v Idriji predstavlja izjemen potencial za razvoj kreativnega in kulturnega turizma ter razvoj kreativnih industrij in obrti ob sočasnem varovanju kulturne dediščine. Kot del Unescove svetovne dediščine je prostor predviden kot unikatno stičišče ustvarjalnosti, obrti in turizma. Zasleduje cilj, da se prostor oživi in opremi za vsakdanje delo ter razvoj lokalne skupnosti, s tem pa postane zanimiv tudi kot specifična (urbana/kulturna/ustvarjalna) turistična destinacija.

Prav preko vseh delavnic in dogodkov je nastala močna povezava z arhitekturno in biotehniško fakulteto v Ljubljani ter z arhitekturno fakulteto v Zagrebu, kar je prvi korak k vzpostavitvi Kajzerja kot prostora za ustvarjanje in izobraževanje, pa tudi k dvigu prepoznavnosti spomenika na regijskem in nacionalnem nivoju.

Naj Jožefov jašek, jašek Delo oz. Kajzer končno postane prostor, ki bo omogočal krepitev lokalne skupnosti ter sočasno odpiranje občine navzven, povezovanje z bližnjimi in daljnimi sosedi in ustvarjanje mednarodnih povezav.

Ožje območje Jožefovega jaška (izvozna postaja, nakladalna postaja in kovačija) je bilo leta 2001 razglašeno za kulturni spomenik državnega pomena z Odlokom o razglasitvi tehniške dediščine v Idriji in njeni okolici za kulturne spomenike državnega pomena. Spomenik je vpisan v register nepremične kulturne dediščine pod ESD 3134. Leta 2012 (30. 6. 2012, Sankt Peterburg) je bila »Dediščina živega srebra. Almadén in Idrija« vpisana na Unescov seznam svetovne dediščine. Območje spomenika Jožefovega jaška je eno izmed območij tega vpisa.

VIZIJA RAZVOJA OBMOČJA

Po pogovorih z vrsto deležnikov in raziskavah prostorov je bila pripravljena groba razdelitev vsebin po objektih – ta razdelitev je fleksibilna, saj se bo prilagajala sprotnim potrebam in morebitnim spremenjenim razmeram.

Izvozna postaja z garderobami

V stavbi izvoznega jaška in strojnici se načrtuje prostor za prezentacijo tehnične in naravne dediščine, v prizivnici kavarna, v reprezentativnih garderobah večnamenska dvorana za potrebe društvenih aktivnosti, poslovnih srečanj in izvedbe delavnic, v zadnjem – novejšem delu garderob in servisnem traktu pa vadbeni prostori za Godbeno društvo rudarjev Idrija.

Upravna stavba

Upravna stavba se s svojimi prostornimi in svetlimi pisarnami nameni za pisarne, studije in ateljeje umetnikov, ustvarjalcev, obrtnikov in kulturnikov.

Nakladalna postaja

Nakladalna postaja bo prezentirala obstoječo dediščino v kombinaciji z zunanjo pokrito galerijo, želja arhitektov pa je, da opravlja tudi funkcijo povezovanja Kajzerja s parkom Mejca – vanjo bodo poskusili pod budnim očesom ZVKDS umestiti povezovalno stopnišče.

Kovačija

Kovačija ostaja delavnica, ki bo namenjena lokalnim mladim obrtnikom in podjetnikom. Njena ureditev bo fleksibilna, v njej bo možno vzpostaviti fotostudio, šivalnico ali restavratorsko delavnico.

Zelene površine

Obstoječe travnate površine ostajajo, predstavljajo pa prostor za širitev Scopolijevega botaničnega vrta oz. povezavo med mestom in Krajskim parkom Zgornja Idrija. Ohranja in vzdržuje se reprezentativna drevesa, kot so lipa in kostanji ob vhodu, ki skupaj z nasajenimi drevesi ob vodnem kanalu Rake prikazujejo nekdanjo krajinsko ureditev kompleksa.

Transformatorska postaja

Postaja ostaja vadbeni center za gasilce.

Zunanje površine

Os od sprejemnice do izhoda na Rake med izvozno postajo in upravno stavbo je glavna sprehajalna pot po območju. Večji prostor pred stavbo izvozne postaje bo namenjen občasnim večjim dogodkom, medtem ko bo manjše dvorišče na zahodni strani služilo kot servisna površina (dovozi, parkirišča ...), občasno pa tudi kot prostor za večerno dogajanje. Manjši dnevni družabni prostor se vzpostavi pod lipo ob upravni stavbi.

Novogradnje

Predvidena je rušitev dotrajanih nadstrešnic in barak ter gradnja muzejskih depojev, kjer se izvajajo tudi restavratorsko-konservatorske delavnice za tehniško dediščino.

Ob uspešnem razvoju območja se med upravno stavbo in izhodom na Rake predvidi tudi gradnja manjšega nastanitvenega objekta.

Celotno območje Jožefovega jaška obsega kar 8.200 m², od tega je 2.729 m² površine del kulturnega spomenika, 1.731 m² pa je pozidane. Objekti se nahajajo na ploščadi stolpa: izvozna postaja (izvozni stolp, prizivnica, strojnica), nakladalna postaja, kovačija, upravna stavba, garderobe, transformatorska postaja, skladišča, lope in garaža, vratarnica ter stari vhod v rov. Obseg in kompleksnost naloge zahtevata drugačne pristope, kot smo jih vajeni pri običajnih investicijah.

KORAK PO KORAKU

V zadnjih dveh letih se zasleduje postopen, organski razvoj ob sočasnem izpolnjevanju krovne vizije območja. Plan dela vsebuje več korakov, ki jih sestavljajo tako arhitekturno-gradbeni posegi kot organizacijski ukrepi, oboji skupaj pa so bistveni za doseg želenega cilja.

Kajzer danes je kubični kilometer divje krajine, prostor, ki deluje vpet v dva z lahkoto spregledana urbana sistema: prvi je nadzemen, sistem divje krajine, pionirskih vrst, ki regenerirajo opuščena območja, drugi je podzemen, nevidni sistem rovov nepojmljivih razsežnosti. Kajzer zato ni le primer enkratne industrijske dediščine, ampak živi laboratorij raznolikih biotsko-regenerativnih kulturnih in družbenih procesov. Kajzer je tipologija mesta za 21. stoletje.

- asist. Danica Sretenović, arhitektka, kustosinja, kritičarka, recenzentka

2020

2020–2021

2021

2021–2022

2022

Delovna skupina

Oblikovanje delovne skupine v sestavi Katja Martinič (Občina Idrija), Lenka Grošelj (Občina Idrija), Primož Pavšič (Prostorna) in Matevž Straus (ID20).

Prva obnovitvena dela

Pridobitev sredstev Ministrstva za kulturo za obnovo oken, vrat in strehe na izvozni postaji.

Čiščenje in začasen oder

Čiščenje območja in izgradnja odra pod lipo iz odpadnih materialov, financirana iz švicarskega podnebnega sklada za projekt Climate Action in Alpine Towns.

Trije izobraževalni dogodki na temo podnebnega prilagajanja

Izvedba treh izobraževalnih dogodkov z mednarodno udeležbo (UP-CYCLING studio in Spinnerel Spulerei, Innsbruck, dr. Idis Turato, Zagreb), financiranih iz švicarskega podnebnega sklada za projekt Climate Action in Alpine Towns.

Sprememba namenske rabe območja v SD OPN 5

Na pobudo delovne skupine se je iz novega OPN-ja umaknila zahteva po izdelavi OPPN-ja za območje Jožefovega jaška, ob tem pa se je namenska raba prostora spremenila tako, da je zdaj na lokaciji dopusten širši nabor dejavnosti in ne več le hotelska dejavnost.

Sklep o določitvi javne infrastrukture na področju kulture

Kot javno infrastrukturo na področju kulture so se razglasile nepremičnine v javni lasti: Jožefov jašek (EŠD 3134): parc. št. 2231/2, 2236, 2235, št. 2231/1, vse k.o. 2357 Idrija – mesto. S tem se omogoča lažja prijava na državne in evropske razpise s področja kulture.

Prijava na velik razpis za prenavo

Zasnova projekta revitalizacije in digitalne interpretacije območja in prijava na razpis (1,5 MIO EUR) – žal neuspešno.

Projekt komunalne infrastrukture

Izdelava projekta za obnovo obstoječe in izgradnjo nove komunalne infrastrukture.

Prostovoljska akcija

Mednarodni prostovoljci ID20 izvajajo manjša popravilna dela na odru in se spoznavajo z območjem.

Melhorca in Jožefov jašek

Vzporedno s Praznikom idrijskih žlikrofov Mestni muzej Idrija v garderobah organizira gledališko uprizoritev Ne bojim se ne hudiča ne birača!.

Sprejem smernic za revitalizacijo

Občinski svet Občine Idrija potrdi programske smernice za revitalizacijo območja, ki jih je pripravila delovna skupina.

Načrt arhitekture za prenavo

Priprava načrta arhitekture za prenavo ožjega območja spomenika z garderobami (pripravlja arhitekturni biro Maruše Zorec, Arrea arhitektura).

KajzerPark? in evropska prestolnica kulture

Nadgradnja odprtega dneva Jožefovega jaška z dodatnimi kulturnimi vsebinami v sodelovanju z ID20 in pod pokroviteljstvom evropske prestolnice kulture GO! 2025.

Rudnik in Idrija sta s svojimi vidnimi in nevidnimi sloji izjemen prostor za razmišljanje o novi arhitekturi postantropocena.

- dr. Idis Turato, redni profesor, Arhitektonski fakultet Zagreb, vodja studija matalja x sipina x turato

*Prihaja
nova
plast
življenja,
ki bo
pustila
svoje
sled*

MARUŠA ZOREC, PREDAVATELJICA, RAZISKOVALKA, ARHITEKTA V ARHITEKTURNEM BIROJU ARREA ARHITEKTURA IN AVTORICA ŠTEVILNIH PRENOV KULTURNE DEDIŠČINE, GOVORI SKORAJDA POETIČNO O DUŠAH, KI NASELJUJEJO STARE HIŠE, O ŽIVLJENJU, KI PUŠČA SLEDI, O ISKRENIH ARHITEKTIH 20. STOLETJA, O JOKU, KI JO PREVZAME OB POGLEDU NA NOVO, KI POŽIRA STARO, TER O SKRBI DRUG ZA DRUGEGA IN NAŠ SKUPEN PROSTOR. Z MARUŠO ZOREC SVA SE POGOVARJALA V VEČERNIH URAH, KO JE ZAKLJUČILA S PREDAVANJI ŠTUDENTOM IN SE USEDLA PRED ZASLON V SVOJI ŠTUDIJSKI SOBI.

Intervjuval:
Matevž Straus

Fotografije:
Jana Jocič

Vizualizacija:
Arrea arhitektura

Tako v vašem akademskem delu kot arhitekturni praksi so objekti kulturne dediščine pogosto predmet obravnave. Kaj vas vleče h kulturni dediščini?

Na to področje sem zašla po naključju, saj so bili vsi moji prvi projekti povezani s hišami, ki so že stale, denimo na Seči pri Portorožu ali kapela v Ljubljani. Delala sem v območjih, ki so bila zaščiteni in že sama po sebi zelo lepa. Delo z dediščino je zelo dinamično, nič se ne ponavlja, vsak projekt je zgodba zase. Po drugi strani so projekti z dediščino polni elementov, ki čakajo, da jih odkriješ. Ne izumljaš, ampak odpiriš.

Že v otroštvu, ko sem odraščala na podeželju z babico, dedkom in tetami, sem rada gledala stare slike, poslušala zgodbe in pripovedovanja, kako je bilo nekoč. Ko vidiš nek prostor in si predstavljaš, kakšen je bil nekoč, razmišljaš o nekem, ki je tam bival. In pri obnovi poskušam združiti z novim življenjem. To je težko, a meni je vznemirljivo. Je plast patine, ki lahko spodbudi novo življenje.

Je pa delo z dediščino omejujoče – vedno delaš za ljudi, ki niso naročniki, delaš za spomin na pokojnike, na njihovo delo in življenje. Pri teh projektih ne izražas le sebe, izraziti moraš nekoga, ki ga ni več.

Drži, a tudi sicer delam z vsakim projektom tudi stvari, ki jih naročnik ne naroči. Delam za spomin, za prostor, ki je tam, za razvoj tega prostora, odpiram prostore, jih povezujem, razkrivam poglede. Moja odgovornost je, da delam za tistega, ki bo prostor naselil. A hkrati je arhitekt odgovoren tudi za oblikovanje skupnega prostora. To je strokovna odgovornost in etika arhitekturnega poklica.

Znotraj dediščine vas še posebej zanima 20. stoletje. Kako ste prišli do tega, da ste tisočletja zgodovine zožili na eno stoletje?

Zelo me vznemirja arheologija, tudi romanika, pa zgodnje gotske cerkve. Ob teh prostorih res v trenutku obnemim. Dvajseto stoletje pa se me je dotaknilo počasi. Začelo se je na iniciativo takratnih študentk Tine Gregorič in Aleksandre Dolenc, ki sta dali pobudo, da bi zaščitili en objekt Učnih delavnic arhitekta Savina Severja iz druge polovice 20. stoletja. Zatem sem raziskovala dediščino arhitekta Otona Jugovca in počasi pričela dojemati, kakšne

premike so delali arhitekti 20. stoletja. S tem sta rasla tudi moja naklonjenost in veliko spoštovanje. Imeli so pristen in iskren odnos do arhitekture, zato mislim, da je 20. stoletje stoletje resnične arhitekture.

Prenovo kulturne dediščine predavate tudi študentom arhitekture. Kaj jim poveste na prvi učni uri?

V prvi uri jih želim predvsem navdušiti. Povem jim, da je to zahtevno, raziskovalno in ustvarjalno delo. Da naj v prenovah ne vidijo le načina zamrznitve preteklosti, ampak priložnosti za sobivanje. Zato jim tekom študija pustimo morda celo več svobode, kot bi je lahko v praksi imeli. Soočamo jih s primeri, da razvijejo sposobnost razumevanja govorce starega in se ob njo umeščati z nečim novim.

Kaj jih najbolj navduši?

Verjetno najbolj terenski dnevi in srečanja z različnimi strokami in profili. Lansko leto so bili z nami strokovnjaki za varstvo kulturne dediščine, letos sem imela v mislih vas. Srečali smo se tudi že s pravljíčarko Anjo Štefan, ki preko jezika bere preteklost in ga pripravlja za naš čas. Počne isto, kot mi počnemo s hišami.

V vseh teh projektih morate večkrat pojasnjevati, zakaj prenavljati in ne graditi na novo. Že imate argument, ki prepriča vsakogar?

To je zelo zahtevna naloga. A poglejte si novo hišo in poglejte si staro hišo. Stara hiša te s svojo neposrednostjo in materialnostjo bolj navduši. Prepriča s časom, ki je zapisan vanjo. Kot je rekel Josif Brodski, prah je meso in kri časa. Vdahniti tako dušo v novo hišo je zelo, zelo težko. Poznam zelo malo novih hiš, ki bi imele res tako zelo močno dušo.

Bi rekli, da ta duša nastane s časom ali da so nekoč znali drugače graditi?

Oboje hkrati. Včasih je bila kultura gradnje veliko bolj premišljena in skladna. Sledila je logiki skromnosti. Vse je bilo podvrženo minimalnim pogojem, ki so jih imeli – izbor materialov, dimenzije materiala, členjenost, struktura, obdelava ... V večini primerov ni šlo za dekoracijo samo na sebi. In to je tista prava lepota. Ko se v to tekom let vtisne življenje, dobimo hišo z dušo.

**POZNAM
ZELO MALO
NOVIH HIŠ, KI
BI IMELE RES
TAKO ZELO
MOČNO DUŠO.**

Kaj so bile vaše prve misli, ko ste se prvič pogovarjali s predstavniki Občine, da bi se angažirali na območju Jožefovega jaška v Idriji?

Ne morem reči, da Idrijo zelo dobro poznam. A se mi večkrat zgodi, da ko ne vem, kam bi grem v Idrijo. Idrija je nekaj tako posebnega. V Sloveniji ni takega kraja. Od prostora, topografije, plasti obdobji, fantastičnih primerov arhitekture. Res je hvalevredno, da se dela na ohranitvi in da prepoznate

vrednost svoje dediščine bolj kot marsikateri drug kraj. Denimo Bled. Bled žal ne prepozna dovolj, kaj zares ima, da bi z občutljivostjo skrbel in povezoval svojo dediščino. Vi, ki verjetno težko tržite, kar imate, pa se za ohranitev dediščine borite. To je vredno res velikega spoštovanja. Ljubljana denimo je izgubila skorajda celotno svojo industrijsko dediščino, saj je ni znala pravočasno zavarovati in zanjo poiskati novih pravih vsebin.

Ampak ravno primeri industrijske dediščine iz tujine kažejo, da se da – in da lahko nastanejo izjemni prostori. Saj je večina res zanimivih primerov prenov nekdanjih industrijskih objektih.

Lastniki se premalo zavedajo, kakšne transformacije je sposobna industrijska arhitektura in kako se lahko prilagaja novim vsebinam. Zato je tudi na primeru Jožefovega jaška šlo razmišljanje v smer, kako ohraniti to močno identiteto.

Kaj so glavni principi, ki ste jih uporabili na primeru Jožefovega jaška?

V prvi vrsti smo pogledali, kaj je vredno ohraniti. Jožefov jašek je izjemno krhka dediščina. Stoji na terenu, za katerega ne vemo, koliko je trden. Njegova gradnja je en sam minimum, le tisto, kar je bilo za delovni proces treba. Zgrajen je iz tankih sten, iz konstrukcije, ki nosi le tisto, kar mora. Hkrati pa kompleks ustvarja presenetljive ambience. Ko vstopiš v garderobe, je, kot bi vstopil v gotsko cerkev. In takih prostorov je več – tu je krasno ohranjena strojnica, pa tudi izjemne svetle pisarne v upravni stavbi. Zato imamo več zahtevnih nalog. Kako vnesti novo vsebino, da ne poškodujemo starega? Kako statično sanirati kompleks? Kako pokazati v prostoru, da se tu, na platoju, nahaja nova vsebina, nov center, nov program? Kako pripeljati domačine in obiskovalce do območja? Dostop se mi zdi ključen, zato smo razmišljali, da bi izvozno postajo izkoristili za dostopno postajo in vanjo umestili stopnice.

Kaj je največji izziv Jožefovega jaška?

Največji izziv bo izvesti posege na način, da se ne rani tisto, kar je že tam. Kot sva že govorila, gre za tanke stene in krhko konstrukcijo, ki jo bo potrebno ojačevati. Izziv je, kako dodati vse ojačitve na neinvaziven način, da ne bi zakrile vse obstoječe konstrukcije. Želimo, da so intervencije akupunkturne in ne rezultirajo v novem, pospravljenem prostoru.

KO VSTOPIŠ V GARDEROBE, JE, KOT BI VSTOPIL V GOTSKO CERKEV.

Ko Idrjčani gledajo vaše lepe, izčiščene renderje, so seveda fascinirani, ker zanje Jožefov jašek nikoli ni bil prostor estetike in lepih pogledov. Bil je prostor dela, nemalokrat težaškega in umazanega.

Do neke mere bo območje treba pospraviti. Na ta način bomo tudi pokazali, da tam ni več rudnika. Zdaj tja prihaja nova plast življenja, ki bo pustila svoj pečat. Bo kombinacija novih dejavnosti in preteklosti. A to ne bo muzej, ta prostor bo bolj interaktiven. Dediščino namreč najbolje ohranjamo na način, da iz nje ustvarimo prostor našega časa, da se je lahko dotaknemo. Primer tega so Plečnikove Šance. Plečniku so dovolili, da na Šancah na ljubljanskem grajskem hribu na staro obzidje postavi svoj most, zato da danes po tem zidu lahko hodimo, plezamo, ležimo, se sončimo ... Po današnji logiki tega Plečniku ne bi dovolili – okrog zidu bi postavili ograjo, izza katere bi lahko opazovali srednjeveški zid.

Območje Jožefovega jaška je bilo od 18. stoletja industrijsko območje s hrupom, množico delavcev, gostim prometom ... A v zadnjih desetletjih je ta soseska postala ena najbolj mirnih v mestu. Prebivalce skrbi, da bo nova vsebina zmotila mir v njihovi soseski na robu gozda.

Prostor je last nas vseh, zato moramo biti pozorni do vseh. Vsi se verjetno strinjamo, da je to pomemben del idrijske preteklosti. In ta prenova bo morda edina pot, da se ga zares ohrani. Se je pa o tem treba pogovarjati in najti rešitve, ki omogočajo sobivanje. Na kulturi sobivanja moramo v Sloveniji še veliko delati. Žal smo po izkušnji tranzicije začeli na lastno parcelo gledati kot na lasten peskovnik, v katerem lahko postavimo, kar želimo. Ne glede na to, kako to kazni skupen prostor, ki obdaja parcelo. Jaz se po nekaterih cestah ne vozim več, ker lahko ob pogledu na hiše le jokam – novo požira staro in nadomešča z nečim, kar ni vredno svojega imena. To niso hiše, to niso domovi. Naša stroka je zabredla v nesmisel in prostorski kaos, morali bi bolj paziti drug na drugega in na naš prostor.

Kakšno popotnico bi dali Jožefovemu jašku?

Program in vsebina sta ključna, sredstva se bodo sčasoma že našla. Bistveno je vprašanje, kako se bo novo življenje naselilo vanj. Kakšne vsebine bodo konstantno zagotavljale, da bo območje živo? Tako območje potrebuje osebo, ekipo, ki vanj verjame, ki mu da srce.

IDRIJA, PODALJŠEK EVROPSKE PRESTOLNICE KULTURE?!

Industrijska območja so bila vedno rastišča posebnih kulturnih vzorcev – od tovarniške arhitekture, delovne etike ter rudarskih navad in običajev do obrti in inženirskih veščin. Unescovo zaščiteno rudarsko mesto Idrija je eno takšnih rastišč. V okviru evropske prestolnice kulture Nova Gorica – Gorizia (GO! 2025) bo Idrija v organizaciji Zavoda ID20 gostila vrsto dogodkov – prvič javno predstavljamo načrte.

Festival industrijske kulture Betrib in rudarska hiša Giser sta osišči dogodkov in programov na križišču dediščine in ustvarjalnosti, ki sta namenjena krepitevi kulture inovativnosti in raziskovanja, ki povezujeta »staro« (industrijsko dediščino) z »novim« (industrija 4.0), poudarjata možnosti za preoblikovanje zapuščenih območij v priložnosti in, nenazadnje, kažeta na ustvarjalnost in inovativnost »malega človeka«.

Bolj kot megalomanske enkratne projekte, ki resnici na ljubo nikoli ne dosežejo obljubljenih učinkov in so hitro pozabljeni, smo si v Zavodu ID20 program idrijske veje evropske prestolnice kulture zamislili kot serijo manjših dogodkov in aktivnosti, ki bodo tekom let rastle, angažirali stare in nove publike, odpirali vprašanja ter kulminirali v programu leta 2025.

Avtor:
Matevž Straus

Fotografije:
Marko Čuk, Natalie Rupnik,
Arhiv Zavoda ID20

Festival industrijske kulture Betrib

Festival industrijske kulture Betrib slavi idrijsko industrijsko kulturo, krepi kulturo pionirstva in raziskovanja, tke vezi tovarništva in solidarnosti, prepleta staro z novim. Festival smo prvič izvedli v letu 2021 in po uspešnem zaključku sprejeli odločitev, da s festivalom nadaljujemo bienalno – v letih 2023 in 2025.

LETO 2022

KajzerPark?

- Mednarodna arhitekturna delavnica
- Dan odprtih vrat Jožefovega jaška (odprti atelje, glasbeni program, svetlobno-zvočna instalacija, projekcija filma ...)

Program v sodelovanju z Občino Idrija v okviru projekta »Climate Action in Alpine Towns«, ki podpira cilje Teritorialne agende 2030.

LETO 2023

Festival industrijske kulture Betrib

- Glasbeni, pogovorni, razstavnici, umetniški, ustvarjalni in otroški program v industrijskem okolju jaška v Idriji

LETO 2025

Festival industrijske kulture Betrib

- Mednarodni glasbeni, pogovorni, razstavnici, umetniški, ustvarjalni in otroški program v industrijskem okolju jaška v Idriji s programom iz celotne regije in v sodelovanju s tujimi evropskimi prestolnicami kulture

Idrijska rudarska hiša Giser

Idrijsko rudarsko hišo Giser smo v letu 2021 odkupili od številnih sorodnikov zadnjega stanovanca ter stopili na pot postopne obnove, pri čemer bo sam proces – arhitekturne delavnice, izobraževalni programi, poletni tabori, restavratorske in obrtniške akcije, prostovoljske aktivnosti – enako pomemben kot končna podoba objekta.

LETO 2022

Delavnice tradicionalnih znanj

- Delavnica obnove lesenega pohištva iz hiše Giser
- Delavnica obrezovanja sadnega drevja v opuščenem sadovnjaku hiše Giser

Delavnice 3D-digitizacije z osnovnošolci

- 3D-digitiziranje objektov iz hiše Giser z mobilnimi telefoni

LETO 2023

Gastronomsko-gledališko doživetje

- Gastronomsko-gledališko doživetje rudarskega delavskega kosila 19. stoletja v pristnem okolju rudarske hiše Giser

Program v okviru projekta »Termalna zdravilišča, gotske cerkve in rudarske hiše«, ki ga sofinancira program Ustvarjalna Evropa.

Dan rudarskih hiš

- Voden ogledi in urbani sprehodi, poznopopoltdanski kulturni program ob hiši Giser

LETO 2024

MasterClass o novih pristopih k revitalizaciji dediščine

- Mednarodno 3-dnevno izobraževanje na temo novih in holističnih pristopov k oživiljanju stavbne kulturne dediščine (tradicionalne gradbene tehnike, 3D-digitizacija, digitalna interpretacija, participacija in grajenje dediščinskih skupnosti)

Program v okviru projekta »Termalna zdravilišča, gotske cerkve in rudarske hiše«, ki ga sofinancira program Ustvarjalna Evropa.

Dan rudarskih hiš

- Voden ogledi in urbani sprehodi, poznopopoltdanski kulturni program ob hiši Giser

LETO 2025

Umetniško-obrtniška rezidenca (Craftman-in-residence)

- Večtedensko gostovanje in ustvarjanje umetnikov-obrtnikov v hiši Giser (vključno z javnimi dogodki)

Dan rudarskih hiš

- Voden ogledi in urbani sprehodi, poznopopoltdanski kulturni program ob hiši Giser

Intervjuvala:
Neža Pavšič

Fotografije:
Jernej Humar

PRESTIŽNI NAZIV EPK GORIŠKO REGIJO POSTAVLJA V SREDIŠČE EVROPE

O tem, kakšne priložnosti evropska prestolnica kulture (EPK) prinaša za širšo regijo in kakšnih učinkov se lahko nadejamo v prihajajočih letih, sva se pogovarjala z direktorjem javnega zavoda GO! 2025, Gorazdom Božičem. Nova Gorica bo namreč skupaj z italijansko Gorico leta 2025 postala nosilka tega prestižnega naziva. A razgibano kulturno dogajanje ne bo omejeno niti zgolj na leto 2025 niti ne samo na somestje obeh Goric.

O EPK NA SPLOŠNO

Na kratko, kaj je EPK GO! 2025?

Predvsem velika priložnost za vse nas: tako kulturne delavce kot gospodarske subjekte in vse tiste, ki živijo in ustvarjajo na območju »od izvira do izliva reke Soče«, saj GO! 2025 geografsko obsega to območje. Poseben programski steber predstavljajo tudi tiste umetnice in umetniki, ki so svoje kariere ustvarili v tujini in se sedaj vračajo k nam zaradi EPK-ja, da tudi lokalni prostor spozna njihovo kreativno delo, s katerim

so duh našega prostora ponesli izven meja domovine. GO! 2025 je korak v razvoju širšega goriškega obmejnega območja in ni samo velika »fešta«, ni samo velik kulturni dogodek, ki se bo zgodil leta 2025, ampak je ena od razvojnih stopenj boljše prihodnosti čezmejnega območja Goriške regije in Furlanije - Julijske krajine.

Kaj v načrtih in zavezah Nove Gorice je prepričalo žirijo, da je izbrala prav njo?

K podelitvi naziva je veliko prispeval pester in raznolik program oz. njegova kvaliteta, ki sta ga pripravili avtorici prijavnice Vesna Humar in Neda Rusjan Bric s sodelujočo čezmejno slovensko-italijansko ekipo. Gotovo pa je bila odločilna pristna zaveza, ki jo naša prijavnica knjiga »GO! Borderless!« predstavljala in ki je pri dvanajstčlanski mednarodni komisiji vzbudila tista najbolj močna čustva, to je združevanje dveh obmejnih regij. Jasno jim je bilo, da Slovenci čisto zares delamo in živimo prostor skupaj z Italijani. Da Nova Gorica ni samo nova Gorica, ampak tudi somestje z Gorico, ki zaradi burne in temne zgodovine v 20. stoletju poizkuša z intenzivnim sodelovanjem na vseh področjih, predvsem pa kulturnem obrniti nov list v razvojnem ciklu mesta, občine in celotnega področja, katerega prestolnica je. Povezovanje dveh mest v enoten prostor, kjer je ustvarjalcem vseeno, ali živijo v eni ali drugi Gorici, in prepletajo svoja delovanja na obeh straneh meja. Čezmejna nota in naš moto GO! Borderless sta tista, ki sta pri žiriji dobesedno izzvala solze sreče, ko so objavili naziv Nove Gorice kot Evropske prestolnice kulture. Je posneto. (smeh)

Nova Gorica seveda ne bo čakala na leto 2025 – aktivnosti se pričnajo že prej. Kako?

Res je, ne čakamo, aktivnost potekajo že od razglasitve naprej. Tu moram pohvaliti predvsem obe goriški občini z županoma dr. Miklavčičem in Ziberno na čelu, saj sta ves čas aktivno podpirala ekipo, ki je pripravljala kandidature, in to kljub vsem dobro znanim »težkim časom«, v katerih se je kandidatura odvijala. V letu 2020 smo bili priča močnim mankom v proračunih, predvsem zaradi odvisnosti od gospodarskih dejavnosti, katerih delovanje temelji na čezmejnem sodelovanju. Prilivi v proračun so se bistveno zmanjšali, še vedno pa sta občini tudi z enotno podporo mestnih svetov vztrajali pri tem, da je čezmejna kandidatura Nove Gorice za Evropsko prestolnico kulture 2025 edina prava pot. Razvojni načrti obeh občin so sedaj tudi tako zapisani – s Trajnostno urbano strategijo 2030 za Novo Gorico, ki ne govori le o Novi Gorici, ampak o somestju Goric z mobilnostnimi načrti obeh občin, ki razmišljata o trajnostnem povezovanju ipd. Nenazadnje je to vidno tudi z odnosom

več ministrstev na slovenski strani in dežele Furlanije - Julijske krajine na italijanski strani, ki so ob pridobitvi naziva usmerili kar precej sredstev v obnove degradiranih območij na tem področju in s tem v spodbujanje programov predvsem na področju kulture, pa tudi športa, sociale in podjetništva ter turizma.

10 milijonov evrov za kulturo, ki jih bo zagotovila država, se v naših koncih sliši veliko. Kakšni bodo najbolj izstopajoči rezultati EPK?

Če k temu dodamo še 5 milijonov sredstev, ki jih bo za projekt skozi obdobje petih let namenila MO Nova Gorica, in 3 milijone, ki jih bo prispevala dežela FJK, ob tem pa upamo, da bomo pridobili tudi druga evropska sredstva in sredstva s strani gospodarstva v smislu ekskluzivnih partnerskih pogodb za potrebne storitve, je to ogromno denarja za programske kulturne vsebine na vključenem teritoriju. Naš prvi cilj je in tudi zato smo bili kot zavod GO! 2025 ustanovljeni, da se potrudimo, da bodo ta sredstva čim bolj dolgoročno vplivala na razvoj somestja Goric in regije s pozitivnimi učinki. Da ne porabimo denarja le za edinstvene vrhunske kulturne dogodke, ki bodo enkratnega značaja in bomo zadovoljni in veseli prešli v leto 2026, temveč da ta denar pametno vložimo tako, da se na celotnem teritoriju EPK-ja z vnosom novih oz. opolnomočenih obstoječih programov revitalizirajo določena degradirana območja in se jih s programi zaradi EPK na novo osmisli.

Konec koncev je to eden od temeljnih stebrov EPK – s programi na novo osmisli in ustvariti center somestja obeh Goric. Drugi cilj je opolnomočiti obstoječe javne zavode in nevladne organizacije ter jih kadrovske okrepiti, da bodo lahko po letu 2025 še boljše delovala, ne le v umetniškem smislu, ampak tudi z znanji in željo iskanja dodatnih, predvsem evropskih virov financiranja, ki so pri nas še dokaj neizkoriščeni. Poleg tega želimo pritegniti nove kulturne delavke in delavce, ki bodo zaradi EPK prišli v naše konce, in za katere upamo, da bodo tukaj tudi ostali, delili svoje znanje ter si morda pri nas ustvarili družine in (kulturne) skupnosti.

NOVA GORICA IN GORICA

Kakšna je bila motivacija za združitev območja obeh Goric v Evropsko prestolnico kulture?

Prva motivacija je bila ta, da tisti, ki tu živimo, te meje dejansko ne živimo. Če govorim zase, že od malega, karkoli počnemo, počnemo brez misli na fizično mejo, ta je za nas le navidezna. Druga motivacija je ta, da sta se do sedaj obe Gorici razvijali precej ločeno kljub večkratnim poskusom predvsem civilne družbe, pa tudi politike, da bi se določeni sektorji združili. Sedaj imamo priložnost, da jih z EPK-jem dejansko združimo na več nivojih. Kljub ideološkim razlikam različni sektorji razmišljajo o skupni prihodnosti in če povzamem župana MO Nova Gorica, dr. Klemna Miklavčiča: »Do sedaj sta si Gorici kazali hrbet, zdaj pa se gledata iz oči v oči in povezani tudi s procesom EPK 2025 postajata zadruga, ki združuje dve realnosti.«

Kako realna je možnost za »izbris« navidezni meja s kulturnim povezovanjem vsebin ene in druge strani?

Edina možna.

REGIJA

EPK nista le dve mesti, marveč tudi širša Severnoprimorska regija. Kako lahko in bo EPK prispeval h kulturnemu razvoju širše regije?

Drži, projekt EPK je bil od samega začetka zadan kot projekt, ki zajema območje »od izvira do izliva reke Soče«. Tudi v prijavnici knjigi je zapisano, da v njej sodeluje 13 slovenskih občin in 27 italijanskih občin ob meji, tako da je naš cilj, da po opravljenem podrobnem pregledu in realnem ovrednotenju projektov, ki so v prijavnici knjigi zapisani, stopimo v kontakt z vsemi vključenimi občinami. Treba se bo uskladiti in pripraviti načrt, upoštevajoč

programske smernice GO! 2025. Vsaka od občin bo morala seveda tudi kaj prispevati, financiranje bo deljeno oz. bomo iskali načine, kako lahko izvedemo določene projekte, ki sodijo v programske stebre EPK 2025 na način, da ti programi tudi po letu 2025 v posameznih občinah ostanejo.

Kakšno vlogo občin, javnih institucij, nevladnih organizacij in morda celo podjetij iz širše regije pričakujete ali želite? In kaj lahko ponudi EPK?

EPK je proces, pri katerem moramo vsi, ki smo vpleteni vanj, in tudi tisti, ki si želijo biti vpleteni, razumeti, da to ni samo vreča denarja, ki jo je treba porabiti in potem živeti naprej, ampak je to vložek, s katerim lahko kulturni akterji okrepijo svoje delovanje. Zaradi naziva EPK lahko v letu 2025 pričakujemo veliko tujih obiskovalcev, ki iščejo »lokacijsko specifične« vsebine, sočasno pa zaužijejo vse, kar jim območje ponudi. Iščejo gastronomske užitke regije, nastanitve,

pohodniške in druge turistične aktivnosti. Teh je namreč v naši regiji precej in verjamem, da bomo znali vse »EPK turiste« prepričati, da je pri nas lepo, da so dobrodošli in da se bodo k nam vračali tudi v letih 2026, 2027 in naprej. Da to dosežemo, pa moramo razmišljati in delati povezovalno. Vsi sektorji skupaj, vsak s svojim prispevkom k novim ali izboljšanim privlačnim produktom.

Občine torej moraj priti viziji EPK nekoliko nasproti?

Super bi bilo, da po svojih zmožnostih povečajo višino sredstev, ki jih namenijo za kulturne dejavnosti, saj je statistično dokazano, da so – s preišljenim vlaganjem v kulturne produkte in programe v povezavi s turizmom – povratni učinki od 3- do 6-kratni. To pomeni, da imajo, če imaš dober kulturni dogodek ali program in nanj pritegneš veliko obiskovalcev/udeležencev, od tega pozitivne učinke vsi širše sodelujoči – od gostincev do ponudnikov nastanitvenih kapacitet, prevozov itd. Veliko sektorjev lahko na ta način izboljša svoje delovanje. Denar, ki bo v programe EPK vložen, mora služiti kot začetni vložek. To ni nekaj, s čimer se bomo mi kot zavod postavljali na nek navidezni piedestal in se bahali, temveč sofinanciranje, s katerim v sodelovanju s partnerji razvijamo njihove že obstoječe programe v to, da bodo trajni ter v prihodnosti še boljši, bolj prodorni in prepoznavni.

Kultura in s tem umetnost imata torej potencial za nadgradnjo turističnega razvoja, večjega obiska turistov itd. Preko kulture ustvarjamo pozitivno turistično klimo mesta, ki je sicer odročna.

Absolutno. Umetnost sam jemljem kot neke vrste ogledalo, ki ga vsem nam umetniki nastavljajo, da se zamislimo, kako delamo in živimo, burijo našo domišljijo, mnogokrat s (kritičnim) pogledom na preživeto. Dokazano je, da so mesta, občine in države, ki so svoje strategije usmerile v opolnomočenje kulturnega sektorja, s strateškim razmislekom, kako umestiti kulturne delavce in umetnike v projekte in programe iz drugih sektorjev, naredili preskok v vidljivosti, prepoznavnosti in predvsem kvaliteti bivanja. Tako domačinov kot turistov.

IDRIJA

Kako vidite vlogo Idrije v viziji in programu EPK?

Eden od najmočnejših adutov Idrije je ta, da je že na seznamu Unescove kulturne dediščine, kar je v celotnem vključenem območju EPK-ja samo še Oglej na italijanski strani. Res je, da se tudi s pomočjo pridobljenega naziva EPK 2025 območje Brda-Collio poteguje za vpis na seznam Unescove dediščine, dejstvo pa je, da Idrija to že ima. Naša skupna naloga je razmišljati, kako bomo s programskimi vsebinami in projekti Idriji in drugim okoliškim občinam zagotovili, da jih ljudje obiščejo in se z vsemi zanimivostmi seznanijo. Ko pridejo, jim je zagotovo potrebno ponuditi še kaj drugega poleg programa EPK, ki se bo v Idriji odvijal. Bistvena je tudi vizija občine, kako bo uspela naziv goriškega EPK-ja izkoristiti, da zbere na kup vse obstoječe in zelene kulturne vsebine in se nato skupaj odločimo, kaj izvesti. Idrija bo tako kot vse ostale občine iz vključenega območja del projekta »EPK za en teden«. To smo mi in številne druge evropske prestolnice kulture povzeli po vzoru Matere, ki je bila EPK leta 2019, pomeni pa, da bodo vse vključene občine lahko nosile naziv EPK. S tem bomo občinam dali še dodatno veljavo. In tukaj vem, da ima Idrija ogromno pokazati: veliko kulturnih delavcev in umetnikov izhaja iz Idrije, glasbeniki, slikarji, zgovornarji ... Če se program strateško zastavi, bodo komunikacijski kanali in mreža EPK ter mednarodni kanali promocije na voljo za grajenje prepoznavnosti Idrije in vsega, kar ponuja.

Bodiva praktična – kaj bo od EPK imela Idrija? Kakšna je lahko njena zapuščina po letu 2025?

Upam, da bodo to zanimivi kulturni programi, ki se bodo izvajali, upoštevajoč vso kulturno dediščino, ki jo Idrija ima. Če bo občina znala izkoristiti, da se tudi preko državnih in regijskih strateških usmeritev doseže izboljšanje določenih infrastrukturnih pogojev, lahko dosti doseže pri poveztivosti in dostopnosti Idrije z ostalimi deli države. Veliko lahko izboljša tudi z vidika turizma. Tu mora Idrija tako kot vse vključene občine najti način, kako to maso ljudi, ki bo v letu 2025 namensko obiskala naše kraje, pritegniti, da se bodo vračali tudi po letu 2025. Celotna idrijsko-cerkljanska regija je polna naravnih in zgodovinskih lepotev in dediščine, ki jih obe Gorici nimata, nimata jih niti obmorski niti alpski del EPK-ja.

Poleg aktivnosti, ki so že zajete v prijavi knjigi, v Idriji bode v oči območje Jožefovega jaška, t. i. Kajzer, ki ima vizijo postati stičišče za kulturne in ustvarjalne industrije. Se lahko tak projekt še vključi v EPK?

Nisem seznanjen s podrobnostmi, mora pa to biti strateška usmeritev na nivoju občine, da se s kulturnimi programi in s podporo vseh možnih organizacij, ki tu delujejo in želijo delovati, poišče načine, kako proces EPK 2025 izkoristiti za revitalizacijo tega območja. Primerov dobrih praks, tudi za pridobivanje sredstev za obnovo takšne kulturne dediščine, je v Sloveniji kar nekaj – poznam primer občine Hrastnik, ki je uspela zapuščeno rudniško infrastrukturo obnoviti do te mere, da lahko tam izvajajo nove kulturne aktivnosti, od festivalov do posameznih dogodkov. Dober primer sta tudi Cukrarna in Center Rog v Ljubljani, v Novi Gorici pa območje kulturnega centra Mostovna, ki je sicer dokaj manjše od Kajzerja. Pri vseh takih investicijah gre za načrtno strateško usmeritev, da se območje obnovi, in v obravnavanem primeru ni realno pričakovati, da bi bil projekt do leta 2025 zaključen. Če pa je vizija, da se Kajzer v 10 letih obnovi in uredi, je EPK gotovo eden od mehanizmov, ki ga velja izkoristiti za to, da se Kajzer zapolni z ustreznimi mehkiimi vsebinami. Za infrastrukturna sredstva zavod GO! 2025 ni pravi naslov. Je pa pravi naslov pri podpori in iskanju sredstev preko drugih virov financiranja. Kar se infrastrukture tiče, je sicer program EPK 2025 osredotočen predvsem na območje obeh Goric, z obnovo Laščakove vile, kompleksa novogoriške železniške postaje z izboljšanjem poveztivosti obeh Goric preko primestne železnice, revitalizirali bomo grad Rihemberk, na italijanski strani pa območje goriškega gradu, območje zapuščenih bolnišnic v bližini Šempetra pri Gorici, goriško zeleno območje potoka Korena ipd.

VKLJUČEVANJE

Zdi se, da v času priprave nominacije, marsikdo – tudi v Idriji – ni resno vzel priložnosti za vključitev v program. Kako lahko akterji, ki se v času načrtovanja niso vključili, sodelujejo zdaj?

Marsikje se je dvomilo v to, da bomo ta naziv dobili, po drugi strani pa sta bili želja in volja sodelovanja na celotnem vključenem

območju vedno prisotni. To se je izkazalo tudi tako, da so se po podelitvi naziva akterji na različnih področjih začeli dnevno obračati na takratno programsko operativno ekipo GO! 2025 predvsem z vprašanji, kako lahko sodelujejo. V tem trenutku je zavod GO! 2025 kot izvajalec projekta EPK 2025, katerega nosilka je MO Nova Gorica, polno operativen in s par dodatnimi kadrovskimi okrepitevami v naslednjem mesecu lahko normalno deluje glede na vse potrebe, ki jih tako velik projekt v tej fazi potrebuje.

Načini sodelovanja tistih, ki bi si to želeli, so trije. Prvi je ta, da se znotraj projektov prijave knjige pridružijo kot zainteresirani partnerji na samih projektih. Priporočam, da si programski del prijave knjige, ki je objavljen na naši spletni strani www.go2025.eu dobro preberejo in se poskušajo v teh projektih »najti«, saj po zaključeni poglobljeni analizi projektov iz prijave knjige opazimo, da je marsikateri projekt odlično zastavljen kot neke vrste »okvir«, treba pa ga je domisliti s točno vsebino. Drugi način sodelovanja v programu GO! 2025 je preko dodatnih sredstev, zagotovljenih preko programa Interreg Slovenija–Italija, ki bodo dodeljena najboljšim čezmejnim projektom preko razpisov, ki jih bo izvajalo Evropsko združenje za teritorialno sodelovanje EZTS GO. Prvega lahko pričakujemo že v januarju 2023. Vsem zainteresiranim predlagam, da se obrnejo neposredno na EZTS GO preko e-naslava info@euro-go.eu. Preko teh projektov se bo spodbujalo prav čezmejno sodelovanje na nivoju kulture, gospodarstva, turizma in mobilnosti s poudarkom na vključenem območju EPK. Tretji način vključevanja v projekt pa je, da se tisti, ki že izvajajo svoje dejavnosti v okviru treh glavnih programskih stebrov našega programa GO! Green, GO! Share, GO! Europe, obrnejo na nas in poskušali bomo najti načine, kako lahko s pomočjo naše podpore in izobraževanj pridobijo dodatna evropska sredstva na raznih razpisih za sofinanciranja. V mislih imam evropsko finančno perspektivo 2021–2027. GO! 2025 ni in ne sme biti konkurenca obstoječim kulturnim programom, ampak vzvod, s katerim lahko vsi akterji na vključenem področju le pridobijo in dodatno okrepijo svoje skupnosti.

V Idriji bi rekli samo še srečno!

Hvala. Ker sreča spremlja hrabre, dodajam vsem takšnim: GO!

Intervjuval:
Drejc Kokošar

Fotografije:
Robert Zabukovec,
Maruša Sara Carli,
Jakob Rožič

Življenje sicer pogosto ni videti prav pravljичno, ampak ima gotovo nek svoj namen. *Tudi v Idriji.*

Že ob samem imenu Eva Lucija Cecilija Viktorija Emilija Kraus zaslutimo, da gre za posebno žensko. O znameniti Idrijčanki, ki je zapeljala velikega Napoleona, smo se pogovarjali z Ano Kržišnik Blažica, režiserko gledališke igre Pasja grofica, in Marušo Mlakar, ki se je kot glavna igralka uprizoritve postavila v kožo Emilije, usodne ženske iz Idrije. Tiste, ki je iz majhne, rudarske Idrije našla pot med obilno založene mize evropskih aristokratskih dvorov.

Zgodbo dekleta, ki je sledilo svojemu srcu in našlo princa na belem konju, je po romanu Pasja grofica Bogdana Novaka režiserka in dramaturginja Ana Kržišnik Blažica priredila v kulinarično monodramo. Emilijo, v katero se je prelevila mlada idrijska igralka, Maruša Mlakar, spremljamo na njenem pogumnem, drznem in odločnem potovanju, ki ga pospremi gastronomsko doživetje. V prostorih Kendovega dvorca je namreč chef Klavdij Pirih ustvaril 6-hodni meni, ki nas prestavi v čas bojnih pohodov Napoleona

Bonaparta. Maruša Mlakar se je čudovito vživela v razburkan čas vojnih pohodov, o čemer priča tudi nagrada za mlade ustvarjalce Občine Idrija leta 2022. Samo nekaj mesecev po premierni predstavi pa je v kino prišel tudi t. i. vlog, v okviru katerega spremljamo zgodbo Emilije na sodoben, filmski način. Mitska osebnost Emilije je torej v Idriji še vedno živa.

Kakšna je bila Eva Lucija Cecilija Viktorija Emilija Kraus?

ANA: Emilija je izredno nenavadna ženska za današnji čas, kaj šele za prelom iz 18. v 19. stoletje. Težko si sploh predstavljamo njeno drznost, pogum, energijo, lepoto. V tistih časih kot ženska prejahati celotno Evropo, preoblečena v francoskega vojaka, in stati ob boku takšnemu moškemu, kot je Napoleon, gotovo ni bila mala malica.

MARUŠA: Emilija se v gledališki predstavi predstavlja le kot Napoleonova večna prijateljica, jaz pa verjamem, da je bila veliko več kot to. Bila je pogumna in močna ženska. Že kot deklica je izgubila družino in odšla daleč od doma, pa kljub vsemu ni odnehala. Bila je tudi drzna in odločna, vedno je naredila vse, kakor si je zamislila, čeprav to ni bilo vedno lahko. Tudi v najtežjih časih je vztrajala, ohranjala upanje in sledila svojim sanjam, zato menim, da bi prav zaradi tega morali njeno zgodbo poznati vsi Idrijčani.

Maruša, kako si se preselila v čas na prelomu med 18. in 19. stoletjem? Misliš, da je bilo Emiliji kot ženski takrat težje, kot bi ji bilo danes?

MARUŠA: Ker je Ana zgodbo priredila po knjigi, je pomagalo to, da sem najprej prebrala knjigo, kasneje pa se je bilo v Kendovem dvorcu lažje vživeti v vlogo, saj je ta za tako baročno obarvano predstavo čudovit ambient. Pomagala pa sta tudi razkošna obleka in kostum francoskega poročnika.

Emilija je bila drzna in pogumna, kar je bilo za tiste čase dosti bolj nenavadno, kot bi bilo danes. V današnjih časih bi bila njena zgodba najbrž povsem drugačna, saj bi imela kot ženska veliko več možnosti.

Kako je pravzaprav prišlo do ideje za igro in povezovanja s kulinariko ter sodelovanja s Kendovim dvorcem?

ANA: Roman Bogdana Novaka, po katerem je nastala naša priredba in uprizoritev, sem prebrala že dolgo nazaj, ob izidu leta 2006. Od takrat sem ves čas po malem razmišljala o tem, kje in kako bi pripravili uprizoritev romana. Za vsako uprizoritev mora namreč biti pravi čas, izpolnjeni morajo biti vsi potrebni pogoji, če želiš, da bo uspešna. Že od časa izida romana režiram predstave za Malo gledališko šolo Gimnazije Jurija Vege, kasneje sem jih pričela režirati še za Dramatično društvo Idrija, in ves ta čas imamo ekipo igralcev, ki bi pri uprizoritvi monodrame izpadla, kar je seveda škoda. In ker sem si *Pasjo grofico* predstavljala prav kot monodramo, se je v času covida, ko smo bili omejeni s socialnimi distancami, monodrama zdela odlična rešitev.

Za tako zahtevno vlogo je seveda potrebna tudi prava igralka in tudi ta je bila na pravem mestu ob pravem času. Brez Maruše te uprizoritve vsekakor ne bi moglo biti.

Povezovanje uprizoritve s kulinariko je bilo zame precej samoumevno, saj je roman zelo kulinarično obarvan, ves čas se zelo dobro je – Emilija se je namreč gibala v visoki družbi. Doma v Idriji so imeli kuharico, ki

je za tedanje razmere zagotovo kuhala po svojih najboljših močeh, pa tudi na Dunaju pri njenem skrbniku Mainoniju praktično niso počeli drugega, kot jedli. Tudi Napoleon si je kljub svojemu vojaškemu asketizmu med vojnimi pohodi rad privoščil dobre jedi. Avtor romana je sam tudi soavtor *Kuharske enciklopedije*, njegova ljubezen do hrane pa je vidna v njegovem pisanju. Tako da se je ideja o preselitvi *Pasje grofice* v kulinarično okolje glede na to, da je nisem želela uprizarjati na golem odru, ponudila kar sama. Ker imamo tudi srečo, da imamo v bližini Idrije vrhunsko restavracijo, ki je povrh še v prečudovitem baročnem ambientu, Kendovem dvorcu, in da je bila vodja dvorca Helena Pregelj Tušar takoj pripravljena na sodelovanje, so bili vsi pogoji izpolnjeni.

Sama igra je nastala na podlagi knjižne predloge Bogdana Novaka. Ana, kako močno si posegla v zgodbo? Jo je bilo težko prirediti za povsem drugačno prizorišče na Kendovem dvorcu?

ANA: V zgodbo sploh nisem posegala, sem jo samo močno okrajšala, strnila, in poudarila njeno kulinarično plat, tako da sem izpostavila te dele romana. Že od začetka sem jo videla kot monodramo in kot pripoved Emilije s stališča mita, legende, torej osebe, ki govori svojo celotno življenjsko zgodbo. Od rojstva do smrti, kot mlado dekle, torej kot večno živo v naši zavesti. Sama je rekla, da bosta z Napoleonom za večno združena po smrti in zato sem jo tudi jaz dojemala kot večno živo. Saj tudi za nas, Idrijčane, še vedno živi, njeno zgodbo vsi poznamo.

Je bilo težko najti ustrezno kulinarično in vinsko spremljavo, saj obiskovalci pravzaprav tako kot Emilija potujejo skozi prostor, hkrati pa tudi skozi jasno opredeljen čas?

ANA: Chef Kendovega dvorca Klavdij Pirih je takoj vedel, kaj mora napraviti. Izhajali smo iz jedi, opisanih v romanu, ki jih je Emilija jedla doma, na Dunaju, v Parizu, na bojiščih. Znano je, kaj so takrat jedli v Idriji, na Dunaju, v Parizu, in znano je, kaj je rad jedel Napoleon. Vseh sestavin pri nas sicer ni mogoče dobiti,

ampak smo jih nadomestili z lokalnimi ustreznici. Tako sta npr. korziški ovčji in kozji sir pri nas redkost in smo ju nadomestili z zelo dobrimi domačimi siri. Tudi korziška črnina je bila problem, zato je somelje Gregor Kosmač izbral neko drugo francosko rdeče vino. Jedem je chef dodal tudi nekaj svoje interpretacije, tako da so dobile sodoben in avtorski pridih.

Tako gledališko predstavo kot tudi vlog je zaznamovala glasbena spremljavo. Urban Čefarin je s pomočjo kontrabasista uspešno pričaral različna občutja, ki so zaznamovala Emilijino življenje. Kako je prišlo do sodelovanja?

ANA: Iskali smo prezenten inštrument, kot moški pol uprizoritve, recimo kot nekakšen glas Napoleona. V Idriji imamo nadarjenega mladega kontrabasista, ki je bil vesel sodelovanja z nami. Sam je tudi izbral ustrezne skladbe, ki so nadgradile Emilijino pripoved.

Le malo po sami predstavi je v kino dvorane prišel tudi vlog, ki je nastajal med pripravo in izvedbo kulinarične predstave na Kendovem dvorcu. Kakšna je razlika med predstavo in vlogom?

ANA: Vlog je posneta verzija zgodbe, ki smo jo morali za ta medij prilagoditi. Odpadla je kulinarika in nadomestilo jo je snemanje v različnih ambientih, po vzoru sodobnih »vplivnežev«. Vlog je zasnovan kot priprava igralka na vlogo Emilije, kot nekakšno zlitje obeh oseb, obe sta tudi Idrijčanki in imata tudi sicer še kakšno skupno lastnost.

MARUŠA: Zgodbi v vlogu in predstavi sta povsem enaki. Vseeno pa je bilo snemanje nekako večji izziv kot predstava, saj sva se z Ano na tem področju preizkusili prvič. Vlog poleg zgodbe zajema še celotno pripravo na gledališko predstavo in vlogo Emilije. V njem so prikazani tudi različni predeli Idrije, pot do Kendovega dvorca v Spodnji Idriji in sam dvorec, kar zgodbo naredi še bolj slikovito.

Kakor v igri tudi sama omeni, Emiliji Napoleon predstavlja nekakšnega princa na belem konju. Njeno življenje je bilo na trenutke skorajda pravljico. Je bilo to zanalašč poudarjeno v sami igri?

ANA: Njeno življenje je bilo z vsemi čudežnimi doživljaji (že samo to, da kot pripadnica navadnega ljudstva iz Idrije spoznaš francoskega cesarja in z njim preživiš nek del življenja, ne samo ene noči), gotovo pravljico in tudi polno bolečine. Napoleon vsekakor ni bil moški, ki bi bil na razpolago samo njej in s tem se je morala sprijazniti. Predstavljam pa si tudi, da je bila njena ljubezen do njega tako močna, da je bila zanj pripravljena narediti prav vse. In tudi je. In to je pravzaprav tudi pravljico.

MARUŠA: Življenje Emilije je bilo res pravljico, saj tega ne doživi vsaka ženska, in zaradi tega je njena zgodba še bolj edinstvena. Emilijo sva hoteli prikazati kot

mitsko osebnost, zato tudi nosi razkošno obleko v veličastnem ambientu, na Kendovem dvorcu. Njeno življenje tako prikažejo tudi tam postrežene jedi, kar naredi doživetje še bolj pravljico.

Emilija pravzaprav spominja na še dve veliki dami dvornega življenja v Evropi – cesarico Sisi in princeso Diano. Vsem trem je namreč skupno, da so bile na dvoru neke vrste odpadnice in nekako zaničevane. Je Emilija ravno tako tragičen lik, kot sta bili Sisi in Diana?

ANA: Da, vsekakor. Zelo dobra primerjava. To so izredno močne ženske, ki sledijo svojemu srcu ne glede na ceno, ki jo zato plačajo. Njihovo srce je polno ljubezni in strasti, kar za razmere, v katerih so živele, ni bilo prav nič primereno.

Tolstoj v znamenitem romanu Vojna in mir Napoleona opisuje kot človeka, ki je obseden s samim sabo, pisatelju se pravzaprav smili. Maruša, meniš, da Emilija zaradi ljubezni uspe sploh zaznati Napoleonove slabosti, čeprav ravno o tem govori že čisto na začetku igre?

MARUŠA: Menim, da se je Emilija Napoleonovih slabosti in napak dobro zavedala, le priznati si ni hotela, da veliki cesar ni tak, kot si ga je predstavljala v svojih sanjarijah. Že kot deklica ga je imela za velikega moža, za svojega princa na belem konju. V predstavi izpostavi, da je težko biti Napoleonova prijateljica. Ob njeni izjavi vidimo, da ji ob Napoleonu ni bilo lahko, pa je vendar vztrajala do konca in bila njegova prijateljica do smrti, saj ga je tako zelo ljubila. Dnevi, ko je bila preoblečena v francoskega poročnika in je z Napoleonovimi možmi jahala po bojnem polju, bi bili za vsako žensko naporni,

Emilija pa je zdržala do konca, vse samo za tistih par minut v večeru, ko se ji je končno posvetil. Bila je zaslepljena z ljubeznijo do enega največjih cesarjev, kar je tudi razlog za tragičnost njenega lika.

Tako v kulinarčni izvedbi kot tudi v vlogu še posebej izstopajo oblačila, ki nas zelo uspešno ponesejo v svet z začetka 19. stoletja. Ana, kako ste prišli do njih?

ANA: Maruša kot Emilija v živi uprizoritvi nosi modno kreacijo Boruta Šulina in Čipkarske šole Idrije iz najfinejše svile in idrijskih čipk. Kreator obleko hrani v svojem ateljeju in nam jo je velikodušno posodil za ta namen. S to obleko je bil križ, saj je tako draga in delikatna, da je njena uporaba res samo za najfinejšo dame. Vojaška uniforma, ki jo Emilija nosi v drugem delu svojega življenja z Napoleonom, pa je interpretacija uniforme francoskega poročnika, ki smo si jo izposodili v SNG Nova Gorica.

V sami igri to sicer ni poudarjeno, vendar lahko domnevamo, da je Emilija komaj čakala, da pride iz Idrije – takrat izrazito industrijskega mesta – v veliko, dvorno prestolnico. Mislita, da bi Emilija v Idriji sedaj lažje uresničila svoje sanje o bogatem življenju in princu na belem konju? Se današnje Idrijčanke počutijo/počutite kot Emilija v Idriji?

ANA: Glede na Emilijino zgodbo v romanu je bil odhod iz Idrije zanjo precej travmatičen. Po smrti očeta, ki je bil edini skrbnik družine, jo je mati, v želji, da bi hčeri omogočila lepšo prihodnost, dala v rejo k neznanemu dunajskemu gospodu Mainoniju. Mlada in sama je tako morala oditi v velik svet. Vendar je Emilija že od malih let sanjarija o Napoleonu in je bila to zato mogoče prva priložnost za odhod iz Idrije v večje mesto, kjer so možnosti za vse seveda večje. Vse je relativno in vse ima nek svoj namen, bi jaz rekla. Verjamem pa tudi v to, kar je Emilija sama povedala, da sta si bila z Napoleonom usojena, in da to velja za vse. Življenja sicer pogosto niso videti prav pravljico, ampak imajo gotovo nek svoj namen. Tudi v Idriji. In kljub temu, da je najbrž res, da so velike sanje za velik svet, vseeno verjamem, da se kakšen princ na belem konju najde tudi v Idriji.

MARUŠA: Emilija je bila samozavestna, za svoje čase precej nenavadna in svobodomiselnostna ženska. Verjela je, da lahko najde svojega princa na belem konju, in ga tudi je. Čeprav izguba družine in rodnega kraja zanjo ni bila lahka, ji je bilo nekako usojeno, da je odšla iz majhnega mesta in si zgradila pravljico življenje.

Mladi se v Idriji večkrat počutijo kot Emilija, saj se v tako majhnem kraju, kjer jih vsi poznajo, počutijo omejene in od življenja hočejo nekaj več. Nekateri odidejo iskat prihodnost drugam, loviti svoje sanje in je prav ta odhod za njih ključen, da se najdejo v svetu. Drugi ostanejo in si svoje popolno življenje zgradijo tukaj, v Idriji. Vsekakor pa menim, da imamo danes veliko več možnosti in lažje uresničimo svoje sanje kot v svojih časih Emilija.

So še kakšni načrti za samo igro v prihodnosti? Načrtujete še kakšno ponovitev ali pa razširitev še na kak drug medij?

ANA: Ponovitev ali dve načrtujemo v februarju, upam, da bo uspelo. In za vlog si želimo, da bi postal dostopen širši publiki, s prevodom in na spletu. Tudi za turiste v Idriji, ki bi lahko na ta način spoznali to neverjetno zgodbo. Zaenkrat je vlog dostopen na spletnem kinu Filmskega gledališča Idrija, upam pa, da bo v kratkem še na kakšni idrijski spletni strani.

Odpiram o duri v dediščino

DURI

Vstopi v svet kulture dediščine

Tvoja vrata v svet popisovanja, ohranjanja in razvoja kulturne dediščine.

PRIDRUŽI SE!

Kaj se zgodi, ko se ekipa iz Idrije poveže s skupino ljubiteljev dediščine iz Brkinov in intermedijsko organizacijo iz Maribora? Nastanejo dediščinski spletni portal, nadgrajena aplikacija za beleženje ustnega izročila, serija brezplačnih tečajev, 600 ur brezplačne individualne podpore in ustvarjanje dediščinske skupnosti. Kako točno?

Avtorji:

Matevž Šlabnik, Nava Vardjan, Žiga Pavlovič

Fotografije:

Urška Lukovnjak, Kristijan Robič, Gregor Salobir, Arhiv Društva Idrija 2020

DIGITALNI DEDIŠČINSKI INKUBATOR – DDI

Pri Društvu Idrija 2020 smo si skupaj z brkinskim Zavodom Dobra pot in mariborskim Kulturno-izobraževalnim društvom KIBLA poleti leta 2021 zadali nalogo osnovanja programa, ki bi zapolnjeval vrzel med nevladnimi organizacijami, splošno javnostjo in digitalizacijo znotraj dediščinskega sektorja. Nastala je ideja za t. i. Digitalni dediščinski inkubator – DDI, ki združuje številne ukrepe, aktivnosti ter novo razvite digitalne produkte in storitve za kakovostno ohranjanje in prezentacijo kulturne dediščine v sodobnem, digitaliziranem svetu. Idejo DDI odlikuje predvsem dejstvo, da je v središču pozornosti nevladniški vidik delovanja na področju kulturne dediščine, da je močno poudarjeno grajenje skupnosti zavzetih posameznikov in iniciativ ter da je digitalizacija ena pomembnih podstat vseh projektnih aktivnosti. Inovativnost ideje je prepoznalo tudi Ministrstvo za javno upravo in jo na razpisu za digitalizacijo nevladnih organizacij izmed 47 izbranih projektov prepoznalo kot najboljšo na področju kulture.

ZAKAJ KULTURNA DEDIŠČINA?

Prepričani smo, da je kulturna dediščina izjemen, a še ne dovolj prepoznan razvojni kapital družbe, ki nudi priložnosti na najrazličnejših področjih – od grajenja skupnosti do podjetništva, digitalizacije in kreativnih industrij. V zadnjih letih so pomen kulturne dediščine začeli naslavljati najvidnejši politični akterji (od Evropske investicijske banke do Sveta Evrope), postala je ključen člen v prizadevanjih za zeleni prehod (iniciativa Novega evropskega Bauhausa), njeno družbeno, ekonomsko in trajnostno vrednost pa izpostavljajo tudi mnogi nacionalni in evropski strateški dokumenti (npr. Strategija kulturne dediščine 2018–2023 in Evropska strategija kulturne

dediščine za 21. stoletje). Ta potencial kulturne dediščine je v sodobnem svetu mogoče uresničiti le z inovativnim in v prihodnost usmerjenim pristopom, ki v svoj temelj vgrajuje močno digitalno komponento. To idejo smo zasledovali tudi pri oblikovanju projekta DDI.

DEDIŠČINA IMA MESTO V DIGITALNEM SVETU

Predvsem nedavna svetovna zdravstvena kriza je izpostavila pomen digitalnih tehnologij za vsakdanje življenje celotnih skupnosti, ki so se čez noč znašle v dotlej nepoznanih razmerah strogega omejevanja stikov. Obenem je epidemija razgalila tudi številne pasti pretiranega zanašanja na digitalne tehnologije in odprla vrsto

vprašanj o načinu njihove implementacije v vsakdanje življenje tudi po normalizaciji razmer. Projekt DDI smo tako osnovali na razmisleku o obeh polih – o vpeljevanju digitalnih rešitev, ki pa vseeno ostajajo občutljive za družbene vrednote kulturne dediščine. V okviru projekta smo razvili celovit program, ki na izzive dediščine odgovarja z nizom zanimivih dogodkov in spletnih izobraževanj, z nadgrajeno aplikacijo za beleženje spominov starejših in s šolskimi delavnicami, vse skupaj pa nadgrajujemo z vzpostavitvijo dediščinske spletne platforme Duri. Ta je namenjena podpori, informiranju in povezovanju vseh, ki že delujejo ali pa bi si želeli delovati na področju kulturne dediščine. Končni cilj? Kakovostna digitalna nadgradnja delovanja nevladnih organizacij na področju dediščine in hibridno ustvarjanje skupnosti.

Urška Lukovnjak © X-OP & KID KIBLA

KLJUČ JE V POVEZOVANJU

A najsibo ideja še tako dobro podkrepljena na digitalnem področju, to ne pomeni veliko brez izjemnih zgodb, srčnih posameznikov in vključevanja številnih akterjev, ki s kulturno dediščino vsakodnevno živijo na terenu. Ključen korak pri uveljavljanju naprednih pristopov na dediščinskem področju je torej povezovanje, ki zagotavlja večji učinek in omogoča karseda širok krog razširjanja njihove uporabnosti. Tako smo tudi projekt DDI zasnovali izrazito večplastno. Znotraj partnerskega konzorcija smo povezali tri

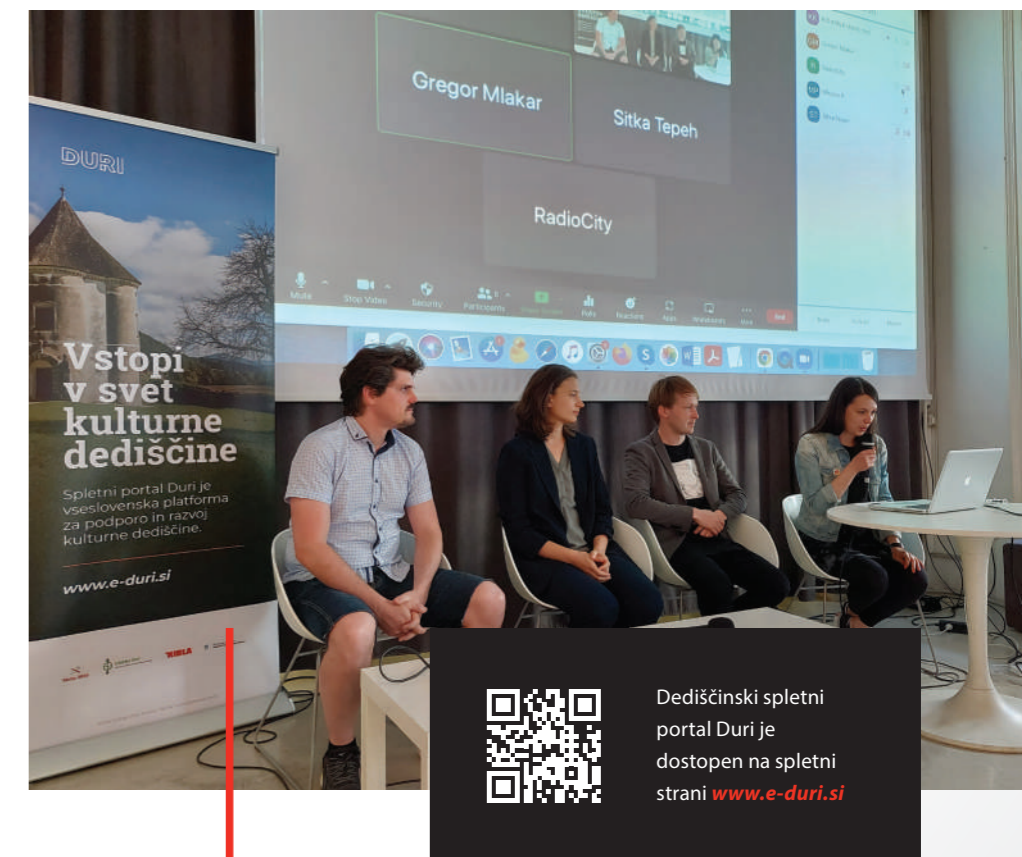
organizacije, ki vsaka s svojega zornega kota pokriva delo s kulturno dediščino – Društvo Idrinja 2020 z vidika njenega pomena na področju socialnih inovacij, Zavod Dobra pot kot vodilna nevladna organizacija na področju beleženja ustnega izročila ter KIBLA z izrazito intermedijsko in digitalno komponento. Partnerstvo je vzpostavljeno na nacionalnem sodelovanju, ki Idrinja, Brkine in Maribor vzpostavlja kot regijska središča načrtovanih aktivnosti. Te smo naslonili prav na tkanje povezav med številnimi organizacijami in posamezniki – bodisi z javnimi dogodki in delavnicami za šole bodisi z grajenjem skupnosti okrog brezplačnih digitalnih tečajev in individualne podpore. S tem smo uspeli pripraviti dober temelj za nadaljnja povezovanja in razvoj, podprt z naprednimi digitalnimi tehnologijami.

DEDIŠČINA JE PRIHODNOST

Menimo, da imamo v razvoju dediščinskega sektorja pomembno vlogo nevladni in zasebni akterji, torej nevladne organizacije, skupine prostovoljcev, lokalno prebivalstvo, neformalne skupine, različna društva, kreativci in podjetniki, ki lahko s sicer laičnim, a pogosto zanesenjaškim pristopom k dediščini dopolnimo delo muzejev in drugih ustanov. Le v povezanem delovanju, nadgrajenem z inovativnimi pristopi, bo namreč kulturna dediščina za ljudi postala vir navdiha in smerokaz za ustvarjanje sedanjosti in prihodnosti.

SPLETNI PORTAL DURI

Izhodišče vseh aktivnosti pri projektu DDI je krovni spletni portal Duri, ki smo ga zasnovali kot vstopno točko v svet kulturne dediščine. Namenjen je tako ljubiteljem, ki se s kulturno dediščino srečujejo v prostem času, kot tudi tistim, ki na tem področju delujejo profesionalno in bi radi svoje poznavanje področja še nadgradili. Spletni portal Duri med drugim gosti aplikacijo za digitalno beleženje spominov, ponuja serijo brezplačnih spletnih tečajev, opozarja na aktualne dogodke in priložnosti za prostovoljsko udejstvovanje, obenem pa ponuja individualno podporo za razvoj in nadgradnjo pobud na temelju kulturne dediščine. S tem opravlja vlogo izhodiščne točke za obveščanje, dokumentiranje, povezovanje, izobraževanje in podporo na področju kulturne dediščine.

APLIKACIJA ZAPISI SPOMINA

Aplikacijo Zapisi spomina je Zavod Dobra pot razvil leta 2021 ob podpori strokovnjakov iz Parka Škocjanske jame in Slovenskega etnografskega muzeja. Pod okriljem projekta DDI je bila nadgrajena in optimizirana ter integrirana v spletno platformo Duri. Aplikacija je brezplačna in prosto dostopna, v njej lahko svoje spomine ali pričevanja svojih staršev oz. starih staršev objavi vsak, po želji v obliki besedil, videoposnetkov ali zvočnih posnetkov. S tem dediščino uporabimo kot sredstvo za krepitev medgeneracijskih vezi in prenos znanj, obenem pa zmanjšujemo digitalni prepad med generacijami in okrepimo vključenost starejših. Zapisi spomina torej opozarjajo na pomembno družbeno vlogo starejših kot nosilcev dediščine, hkrati pa omogočajo, da zgodbe o njihovem življenju, njihovo ustno izročilo zaživi v novi, sodobni obliki.

Aplikacija Zapisi spomina trenutno združuje in povezuje:

- 158+ uporabnikov
- 227+ pričevanj starejših
- 17 sodelujočih ustanov
- 1 nagrado za »Zgodbe Dnevoev evropske kulturne dediščine«
- zgodbe iz 10 statističnih regij

Kristijan Robič © KID KIBLA

Skupnost DDI gradimo z izvedbo in vključevanjem:

- **30 javnih dogodkov v 30 slovenskih občinah**
- **10 statističnih regij**
- **15+ usposabljanj na področju digitalizacije**
- **300+ posameznikov na terenu**
- **200+ uporabnikov spletne platforme**

GRAJENJE DEDIŠČINSKE SKUPNOSTI

Dediščina je nekaj, kar nastaja, živi in se razvija v skupnostih, zato smo v sklopu projekta DDI zasnovali zanimive dogodke, s katerimi smo se odpravili na turnejo po različnih delih Slovenije, da bi se predstavili javnosti in tako spodbudili nastajanje dediščinske skupnosti. Srečali smo mnoge, ki so nam z zanimanjem prisluhnili, pristopili, kaj povprašali. Še več je bilo takih, ki so se navdušeno lotili reševanja dediščinskih križank na temo legend, kulinarike, podzemnega sveta, pastirstva, industrijske dediščine ali umetnosti. Nekateri so se čudili nad tem, da dediščina dobiva mesto tudi v digitalnem prostoru, od drugih smo bili deležni pohval in spodbud. Vsekakor smo bili veseli vsakega srečanja, stiska rok in pogovora, saj smo s tem potrdili rek, da dediščina povezuje. Upamo, da ostanemo v stiku in da se vidimo na kakšnem od prihodnjih dogodkov.

Na portalu Duri so trenutno dostopni brezplačni spletni tečajji:

- **Digitalno raziskovanje in dokumentiranje kulturne dediščine**
- **Digitizacija kulturne dediščine**
- **Prenove starih hiš**
- **Kaj sploh je kulturna dediščina?**
- **Digitalna interpretacija kulturne dediščine**
- **Vključevanje javnosti in grajenje skupnosti**
- **Beleženje ustnega izročila**

BREZPLAČNI SPLETNI TEČAJI

Področje kulturne dediščine je izrazito interdisciplinarno in v dobi vzpona digitalnih tehnologij se obe sferi vedno bolj prepletata. Z željo po zagotavljanju kakovostnih izobraževalnih vsebin, ki bodo uporabniku predstavile primere dobrih praks in ga opremile s potrebnimi veščinami, smo partnerji iz Društva Idrinja 2020, Zavoda Dobra pot in Kulturno-izobraževalnega društva KIBLA ob pomoči zunanjih strokovnjakov pripravili serijo spletnih tečajev, ki vsak s svojega zornega kota osvetljujejo različne elemente delovanja na področju kulturne dediščine. Tečajji so v prvi vrsti namenjeni posameznikom, ki se s tem področjem ukvarjajo ljubiteljsko, saj lahko z udeležbo na tečajih razširijo nabor znanj in pridobijo večšine kakovostnejšega rokovanja s kulturno dediščino.

INTERDISCIPLINARNE ŠOLSKE DELAVNICE

Področje kulturne dediščine je izrazito interdisciplinarno in v dobi vzpona digitalnih tehnologij se obe sferi vedno bolj prepletata. Z željo po zagotavljanju kakovostnih izobraževalnih vsebin, ki bodo uporabniku predstavile primere dobrih praks in ga opremile s potrebnimi veščinami, smo partnerji iz Društva Idrinja 2020, Zavoda Dobra pot in Kulturno-izobraževalnega društva KIBLA ob pomoči zunanjih strokovnjakov pripravili serijo spletnih tečajev, ki vsak s svojega zornega kota osvetljujejo različne elemente delovanja na področju kulturne dediščine. Tečajji so v prvi vrsti namenjeni posameznikom, ki se s tem področjem ukvarjajo ljubiteljsko, saj lahko z udeležbo na tečajih razširijo nabor znanj in pridobijo večšine kakovostnejšega rokovanja s kulturno dediščino.

BREZPLAČNA INDIVIDUALNA PODPORA

Dejstvo je, da sektor kulturne dediščine vključuje izjemno širok spekter institucij in ustvarjalcev ter da se precejšen delež aktivnosti za zaščito in interpretacijo kulturne dediščine odvija na ravni prostovoljstva – bodisi s strani posameznikov ali organizacij. In ravno ta prostovoljski del dediščinskega sektorja smo člani projektne ekipe DDI želeli nagovoriti, ko smo oblikovali sistem brezplačne podpore za izboljšanje in digitalno nadgradnjo pobud na področju kulturne dediščine. Ob pomoči zunanjih strokovnjakov bomo tako do konca projektnega obdobja nudili 600 ur brezplačne individualne podpore, ki bo zajemala različna področja spletnega, komunikacijskega in digitalnega razvoja.

Gregor Salobir © X-OP & KID KIBLA

Področja brezplačne individualne podpore:

- **2D- in 3D- digitizacija**
- **lasersko skeniranje**
- **priprava digitalnih rešitev (družabna VR-okolja, 360° galerija)**
- **pomoč pri razvoju poslovnih idej na področju kulturne dediščine**
- **oblikovanje in zasnova spletne strani**
- **zasnova komunikacijske kampanje**

Avtorja:

Tilen Božič, Drejc Kokošar

Fotografije:

Natalie Rupnik

IDRIJSKI ŽLIKROFI Z IZBRANIM VINOM — ČAS JE ZA NOVA OBZORJA

Idrijski žlikrofi so polni zgodb. Zgodb rudarjev, gospodinj, sestavin z domačega vrta, priseljencev. In navdiha malega, preprostega človeka, ki je v nekoč divji idrijski kotlini uspel ustvariti pravcati kulinarčni presežek. S kozarcem domačega, vipavskega vina so idrijski žlikrofi Idrijčanom predstavljali pojedinu in doživetje. Avgusta 2022 smo to filozofijo na posebnem dogodku v idrijski kavarni postavili na nove temelje. Kaj se torej zgodi, ko 8-hodnemu meniju idrijskih žlikrofov dodamo še ponudbo vin po izboru someljeja Dejana Levpuščka?

Ko smo pred šestimi leti od Idrijsko-Cerkljanske razvojne agencije najprej kot Mladinski Center Idrija, nato kot Zavod ID20 prevzeli štafeto palice organizacije prireditve, smo presenečeno odkrili, kakšen zaklad predstavljajo idrijski žlikrofi skupaj s svojim festivalom – Praznikom idrijskih žlikrofov.

POL TISOČLETJA KREATIVNOSTI

Posebno gastronomsko poslastico, ki predstavlja 500-letno zgodbo rudarjev, so izoblikovale generacije Idrijčanov. Številni domovi že desetletja in stoletja ob prazničnih dnevih zadušijo z značilnim vonjem idrijskih žlikrofov. Spomini nas popeljejo v svet izdelovanja (in tudi tako značilnega »skrivnega« okušanja) kroglic ali *kuglc*, oblikovanja edinstvenih ušes in klobučkov ter opazovanja, kako idrijski žlikrofi pripravajo na površje. Seveda začinjnih z značilnim idrijskim »a sa ži?«

O posebnem večernem dogodku, na katerem bi predstavili vso specifično idrijskih žlikrofov, smo razmišljali že, odkar smo prevzeli organizacijo Praznika idrijskih žlikrofov. Vendar se je dogodek nedoločno zamikal na pozneje ... Saj ne, da si nismo želeli. Takoj prvo leto nas je zasula organizacija dogodka, za nas je bilo vse še novo: spremenjen koncept že uveljavljene

prireditve, navezovanje stikov in spoznavanje s ponudniki, strah pred krstno izvedbo. Čas še ni bil pravi. Čas ni bil pravi niti naslednji dve leti, ko smo počasi nadgrajevali festival. Je pa takrat že pričela kliti ideja o neke vrste spremljevalnem dogodku, kjer bi idrijske žlikrofe postavili v drugačen kontekst in pripravili nekaj drugačnega ... nekaj več? Z željo in nejasno idejo v glavi, a brez tistega pravega prebliska, smo se morali v naslednjih dveh izvedbah osredotočiti predvsem na izzive, ki jih je povzročila pandemija. Čas še vedno ni bil pravi, smo pa kljub temu konkretno razmišljali o dogodku. Potrebovali smo dve stvari: primerno lokacijo in nekoga, ki nam bo idejo pomagal povezati v koncept.

Leto 2022 je bilo res nenavadno. V času kriz, ki si sledijo druga za drugo, je v Idrijo prišla nova moč. Takrat, ko smo jo pravzaprav najmanj pričakovali. Idrija je s ponovnim odprtjem kavarne dobila nazaj nekaj meščanskega duha, ki smo ga mnogi prebivalci pogrešali. Z Janom in Patricijo, z novima najemnikoma, ki razumeta idrijski duh inovativnosti in prodornosti, je Kavarna Vega v center mesta prinesla svežo energijo in vizijo.

KO KOZAREC PORODI NOVE IDEJE

Kavarna Vega, ki nosi priimek še enega od slovenskih znamenitih inovatorjev, je tako nas kot ostale presenetila z bogato zasnovano vinsko karto z izborom ključnih slovenskih in tudi nekaterih tujih vinarjev. Bilo je nekega dne (ali pa mogoče prej dolgega večera), ko smo sedli za mizo s someljejem Dejanom Levpuščkom, ki skrbi za vinski izbor v kavarni Vega. Po nekaj kozarcih je nenadoma preskočilo – stvari so se postavile na svojo mesto. Kaj če bi naredili dogodek, na katerem bi idrijske žlikrofe ponudili v kombinaciji z izbrano vinsko spremljavo?

In naenkrat ni bilo vprašanje, kako, ampak samo še – kdaj. Izbrali smo malce nenavaden termin, sredi poletja, sredi avgusta, skorajda

na predvečer Praznika idrijskih žlikrofov in ravno na nedeljo pred velikim šmarnom. Pa so vstopnice kljub temu nemudoma pošle.

Potrebno je bilo še nekaj ustvarjalnih popoldnevov in večerov, številnih klicev, da smo sestavili meni iz 8 hodov z bogato vinsko spremljavo. Želeli smo dokazati, da lahko idrijske žlikrofe jemo kot slow food, z različnimi omakami in ustreznimi stili vin.

NEPREČENLJIVA DOMAČNOST DOGODKA

Želeli smo ustvariti dogodek, ki bo nadaljeval zgodbo idrijskih žlikrofov. Polnega domačnosti, preprostosti, vendar hkrati s spoštovanjem modernih smernic. Vključili smo večino certificiranih proizvajalcev idrijskih žlikrofov in dali priložnost številnim lokalnim kulinaricnim dobrotam, ki smo jih s pomočjo poznavalcev lokalne kuhinje, Jožeta Tončiča (Vaški žlikrofi Tončič) in Nejca Leniča (Žlikrofi Žigon), sestavili v 8-hodni meni. Tak, ki je tradicijo idrijske kuhinje uravnotežil s povsem sodobnimi idejami. Tako so klasičnim idrijskim žlikrofum z bakalco sledili idrijski žlikrofi s sirnim sladoledom iz ovčjega in kozjega mleka. Nit, ki je povezala celoten meni v nekaj nepozabnega, pa je bila vinska spremljava, zares izjemen izbor različnih sort vina, ki so lokalno kulinariko privzdignili še nivo višje. Somelje Dejan Levpušček je dokazal poglobljeno znanje in tako dal idrijskim žlikrofum povsem drugačen zven. Vsaka jed je predstavljala zgodbo, s katero smo predstavili del idrijske dediščine. Sprehodili smo se skozi hribe in doline te naše posebne pokrajine ter podoživljali vsakdanjik in praznik preprostega človeka iz Idrije, ki je ustvaril neprecenljivo kulinariko.

Dogodek je tako potekal v duhu »skupaj zmoremo več«. Zgodbo o idrijskih žlikrofov, ki jo je leta 1814 v Idriji pričela družina Wernbergerjev, nadaljujemo z novimi pristopi. Idrija ni več mesto zaprašenih ulic in križvega rudarskega pota, vendar na te čase ne moremo in tudi ne želimo pozabiti. Iz temine rovov v svet življenja gre pot idrijskih žlikrofov naprej, v nove čase in obzorja.

Dejan Levpušček, SOMELJE

Dejan sebe opiše kot avanturista, gurmana, popotnika in kot neskončnega optimista. V to smo se v tem kratkem, a intenzivnem sodelovanju z njim prepričali tudi sami. V priznani slovenski šoli Sommelier Master je pridobil diplomu za someljeja 3. stopnje. »Imamo to!« je rek, ki ga je najbrž prinesel iz košarkarskih vod. Dejan se je številna leta ukvarjal tudi s sojenjem košarkarskih tekem, sposobnost razsojanja pa je ključna pri ocenjevanju in analiziranju njemu tako ljubih vin.

Dejan, naj te na tej točki predstavimo našim bralcem, ki te še ne poznajo. Vsi, ki so te že imeli priložnost spoznati, vedo, da je tvoja strast do vin nalezljiva. Na hitro, od kje izvira tvoja ljubezen do vina in kaj je pripomoglo k odločitvi, da si jo nadgradil s tečajem somelještva in jo nenazadnje razvil v poslovno idejo?

Že kot otroka me je vedno zanimalo, kaj je za sosednjim hribom. Zaradi te strasti so potovanja in odkrivanje novega stalnica v mojem življenju. Tako se je tudi zgodilo, da sem na svojih potovanjih začel okušati svetovna vina vse od Amerike, Afrike, Evrope pa do zibelke vinarstva Gruzije in Armenije in še bi lahko našteval. Tako sem se navdušil nad raznolikostjo vinskih sort – zanimalo me je, kako je lahko denimo sorta chardonnay tako zelo različna od regije do regije. To me je pripeljalo do odločitve, da se vpišem šolo za someljeje. Končal sem vse tri stopnje, sedaj pa znanje še nadgrajujem na mednarodni šoli The Wine & Spirit Education Trust (WSET).

V osrčju idrijske kuhinje so idrijski žlikrofi, slovenska kulinarična posebnost in specifična jed, kjer pravzaprav omake diktirajo izbiro vin. Ko smo sestavljali meni, je kar sedem hodov pripadlo idrijskim žlikrofum. Kako si se lotil izziva pariranja različnih stilov vin, da je vsak hod izstopal in ponudil nekaj novega?

Da se sploh lahko lotimo kombiniranja jedi in vina, moramo oboje zelo dobro poznati. Velik vpliv pri jedeh imajo začimbe, zelišča in omake. Obstajajo tudi druga pravila. Tako je npr. pri sladica pravilo, da mora biti vino vedno bolj sladko od jedi. S pridobljenim znanjem vem že vnaprej, kateri stil vina potrebujem za posamezno jed. Potem jed poskusim in nato določim vino. Pomembno je, da dobim kombinacijo 1 + 1 = 3, se pravi, da vino nadgradi jed in je ne sme povoziti. Še praktični primer: v naših gostilnah na Idrijskem je pri veliko ponudnikih na voljo refošk. Refoš je čudovito vino, višjih kislin in prijetnih sadnih okusov, ki pa ne sodi zraven idrijskih žlikrofov, saj jed povsem povozijo.

Udeleženci dogodka so bili nad izborom vin navdušeni. Kako si sam sprejel njihov odziv?

To navdušenje udeležencev zagotovo predstavlja priznanje, da sem na pravi poti, in je motivacija za čim več podobnih kulinarčnih dogodkov v Idriji, kjer bodo gostje lahko razvajali svoje brbončice. Veliko mi pomeni tudi to, da so med gosti prevladovali domačini, ki cenijo in želijo nekaj več.

Pandemija je v dveh letih v gostinstvu povzročila ogromno škodo. Tudi Idriji ni prizanesla. Dva posebna kulinarčna dogodka (že omenjeni ter dogodek Lokalne dobrote in vino v organizaciji Zavoda za turizem Idrija), pri katerih si sodeloval s svojim znanjem, sta pokazala, da obstajata povpraševanje in potreba po bogatejši kulinarčni ponudbi v Idriji. Naj bo to vprašanje malce provokativno: kako ti ocenjuješ potencial idrijske kulinarike? Na kateri točki smo, kaj nam še manjka in kam lahko gremo?

Ko potujem po svetu, vedno rad poskusim lokalne jedi in iščem lokalne ponudnike. Vem, da nas je veliko, ki razmišljamo podobno. Na Idrijskem je veliko stvari, ki jih lahko ponudimo. V ospredju so seveda idrijski žlikrofi, vendar imamo tudi veliko ponudnikov mlečnih, mesnih in medenih izdelkov ter domačega kruha, lokalnega pivovarja, pa še bi lahko našteval. Po celi občini lahko dobimo vrhunske lokalne izdelke in tega ne iščejo samo tuji, temveč tudi domači gostje. Potencial je velik, druga stvar pa je, kako ta potencial izkoriščamo. Trenutno je največji problem gostinska ponudba v centru mesta. V letošnjem poletju sem srečal preveč razočaranih gostov, ki so prišli v Idrijo, da bi poskusili idrijske žlikrofe, vendar jih niso mogli nikjer dobiti. Razlogov je več, eden je zagotovo kadrovska podhranjenost. Ker je premalo konkurence, tudi obstoječi ponudniki nimajo volje po izboljšanju svoje ponudbe. Rezerve so res velike. Lep primer je na novo odprta Kavarna Vega, kjer smo letos izpeljali že dva izjemna kulinarčna dogodka, ki sta bila v trenutku razprodana. Se pravi, da želja in volja pri domačih gostih sta.

Če pa hočemo iti naprej, bo treba razširiti kulinarčno ponudbo in ljudem ponuditi nekaj več. Turistična sezona na Idrijskem traja samo 3–4 mesece, lokalni gostje so ključni. In ker gostinska ponudba celo leto bazira na enemu meniju, veliko lokalnih gostov odhaja v restavracije v druge kraje. Veseli pa me dejstvo, da skozi pogovor z nekaterimi gostinskimi ponudniki vidim željo po napredku. Potrebno bo samo malo več komunikacije in druženja – kar pa je najbolj pomembno, je to, da je treba pogledati »čez planke«. Verjamem, da bomo s skupnimi močmi nivo ponudbe v Idriji počasi dvignili na pravo mesto.

Na tej točki se še enkrat zahvaljujemo Dejanu, osebju Kavarne Vega, kuharjem Jožetu Tončiču, Nejcju Leniču, Mateju Vončini, glasbeniku Gašperju Rupniku Golobu ter vsem proizvajalcem idrijskih žlikrofov in ostalim ponudnikom lokalnih dobrot, ki so nam pomagali pri realizaciji ideje v edinstveno, nepozabno kulinarčno doživetje.

Avtor:
Iztok Hvala

PRENOVA HIŠE GISER

Kako živeti z idrijsko rudarsko hišo? Kako jo prilagoditi, da bo ustrezala sodobnim bivanjskim standardom? Kako jo obnoviti, da bo spodbudila lastnike ostalih še stoječih hiš k premisleku in morebitni prenovi?

Na vsa ta vprašanja poskuša odgovoriti projekt prenove hiše Giser. Obstoječo hišo adaptirati, z dialogom med starim in novim v objekt vnesti novo življenje in ga spremeniti v začasen ali stalen dom. Predlagana intervencija hiši povrne staro vertikalno silhueto, tako značilno za rudarske hiše. Odstrani, kar je bilo stihijsko prizidano skozi vsa desetletja, odpre vse zazidane odprtine in doda nov prizidek, a brez spreminjanja volumna hiše. Zunanje površine tvorijo smiseln dostop do hiše in odprejo nov zunanji prostor na severni strani. S tem lahko Giser gosti vrsto dogodkov od javnih prezentacij pa vse do intimnih večerij s pogledom na okolico.

GLAVNI DOSTOP

Izpostavljena silhueta rudarske hiše iz Gortanove ulice in glavni dostop. Stare prizidke zamenja nova razširitev, ki ohranja obstoječi volumen hiše. Izravnava terena na severni strani ustvari dve terasi za zunanje aktivnosti.

VRT

Vrt, tipičen element rudarske hiše, se obnovi in uredi kot pot, preko katerega se obiskovalec sprehodi na poti do glavnega vhoda. Restavrirana fasada dobi dve novi okenski odprtini, gank postane aktivni del hiše in balkon v prvem nadstropju tvori ozelenjen okvir vhodnega portala.

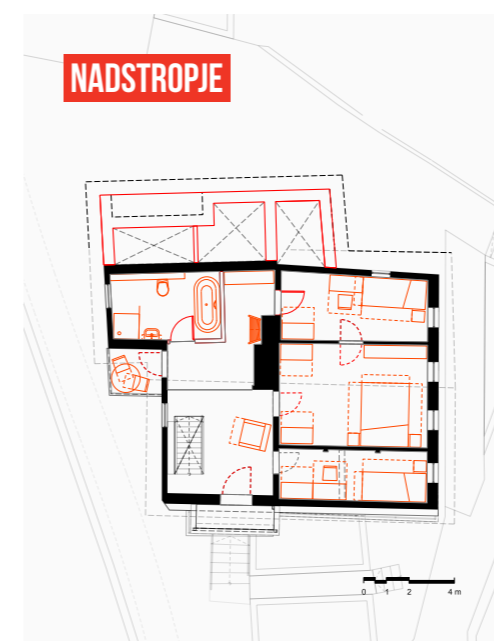
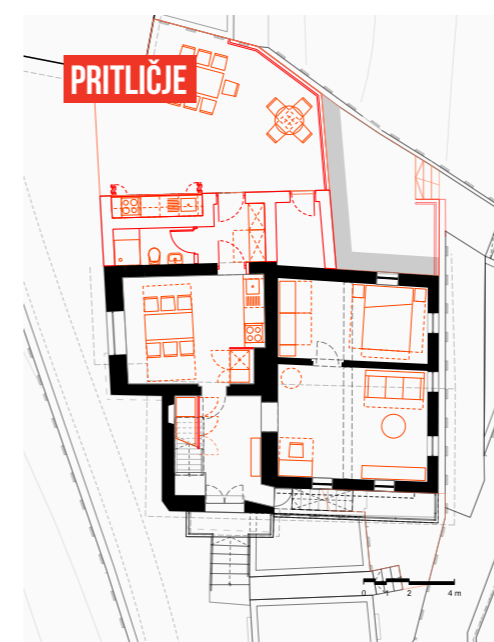
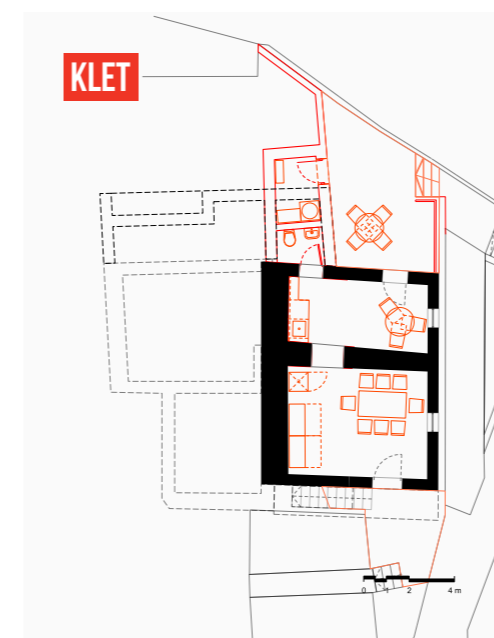

PRIZIDEK

Novi prizidek ohranja obstoječe gabarite hiše, dodaja pa funkcionalnost za prijetnejšo uporabo zunanjega prostora z letno kuhinjo in stranskim vhodom. Ko hiša ni v uporabi, se prizidek zapre in ustvari videz monolita. Novi zunanji prostor ponudi odprte poglede proti zahodu in vzhodu ter omogoča izvedbo vrste dogodkov – od javnih predstavitev pa vse do intimne večerje.

VSTOP

Vstop v hišo preko predsobe ponudi odprt pogled proti kuhinji in naprej proti zunanjemu prostoru. Od tod vodijo restavrirane stopnice v 1. nadstropje ali pa desno, v glavno dnevno sobo hiše. Prostor pod stopnicami se izkoristi kot garderobni/shranjevalni prostor.

DNEVNA SOBA V PRITLIČJU

Osrednji prostor srečevanja in preživljanja časa v hiši postane največja soba v pritličju. Ohranjeni so vsi bistveni elementi od stenskih poslikav in talne obloge do stropne artikulacije. Vse z namenom ohranjanja domačnosti in pristnega ambientsa rudarske hiše.

VEŽA V PRVEM NADSTROPJU

Prihod v 1. nadstropje odpre volumensko zaznavo prostora in postane galerijski prostor s prepletom novega in starega, z dostopom do obstoječega balkona. Vse sobe so ohranjene in restavrirane, s kapaciteto do štirih ležišč. Dodana je kopalnica v nadstropju. Mansardni prostor nad sobami je urejen kot večnamenski prostor, dostopen preko lestve.

SPALNICA V PRVEM NADSTROPJU

Večerni ambient v glavni spalnici ponudi izkustvo prave rudarske hiše. Restavrirana stropna artikulacija zaživi, definira prostor in s pomočjo razsvetljave ustvari pridih domačnosti. Soba se lahko tudi poveže s sosednjo sobo, v kolikor gosti to želijo.

Idejna zasnova za prenovu hiše Giser je nastala v sklopu projekta Hiša na klancu, ki ga sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega sklada za regionalni razvoj ter Ministrstvo za kulturo in Center za kreativnost.

Idrijske rudarske hiše

STANOVANJSKA
DEDIŠČINA
UNESCO IDRIJE

www.rudarske-hise.si

DURI

Vstopi v svet kulturne dediščine

Spletni portal Duri je vseslovenska platforma za podporo in razvoj kulturne dediščine.

www.e-duri.si

KIBLA

